

T.C.
MİMARŞİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
HALI KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ PROGRAMI

19. Y.Y. RESİMSSEL EĞİLİMLİ İSTANBUL İŞLEMELERİNİN İNCELENMESİ
VE MODERNİZE EDİLEREK UYGULANMASINA DAİR TASARI VE
ÖNERİLER

(Yüksek Lisans Eser Metni)

Hazırlayan:

20096450 İsmail YERLİKAYA

Danışman:

Prof. Aydın UĞURLU

İSTANBUL - 2011

İsmail YERLİKAYA tarafından hazırlanan 19 yy. Resimsel Eğilimli İstanbul İşlemelerinin İncelenmesi ve Modernize Edilerek Uygulanmasına Dair Tasarı ve Öneriler adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Eser Metni olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 02 / 06 / 2011

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu):

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Aydın UĞURLU (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Faruk TAŞKALE

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Fulya ERUZ (İ.Ü.Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
SUMMARY	IV
RESİMLERİN LİSTESİ	V
ÇİZİMLERİN LİSTESİ	IX
ŞEMALARIN LİSTESİ	X
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	
1.1. İşlemenin Tanımı	3
1.2. İşlemelerde Kullanılan Araç ve Gereçler	4
1.3. İşleme Teknikleri	13
BÖLÜM II	
2.1. İşleme Sanatının Tarihsel Gelişimi	33
2.2. 16-18. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	
Türk İşlemeleri	36
2.3. 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri	47
BÖLÜM III	
3. 19. Yüzyıl Resimsel Eğilimli İstanbul İşlemeleri	66
SONUÇ	90
EKLER	91
KAYNAKLAR	99
ÖZGEÇMİŞ	103

ÖNSÖZ

Tekstil tasarımı ve resim olarak iki ayrı alanda yürüttüğüm sanat çalışmalarımı birleştirme fikriyle yöneldiğim işleme resim çalışmalarımı daha profesyonelleştirmek adına 19. yüzyıl resimsel eğilimli İstanbul işlemleri konu olarak seçilmiştir ve aynı zamanda daha önceki yüzyıllarda yaşamış insanların günümüze ulaşmış eserlerinin tasarım, teknik ve malzeme olarak incelenerek belgelenmesiyle geçmişe ait kültürel ve sanatsal bilgilerin korunmasını sağlamak ve bu bilgileri kullanarak oluşturulacak yeni tasarı ve önerilerle de günümüzde devamını sürdürebilmek amaçlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu dönemi Türk işleme sanatında resimsel eğilimler en belirgin şekilde 19. yüzyıldan günümüze ulaşan eserlerde görülmesi sebebiyle bu yüzyıl seçilmiştir.

19. yüzyıl resimsel eğilimli İstanbul işlemlerini inceleyerek belgeleme amaçlı olarak bu eserlerin bulunduğu Topkapı Sarayı Müzesi, Askeri Müze (Harbiye İstanbul) ve Dolma Bahçe Sarayına gidilip eserlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Eserlere ulaşma konusunda sıkıntılar yaşanmıştır, ulaşılabilen eserler fotoğraflanmış ulaşılamayan eserlerinde yayınlanmış eserler içerisinde yer alan görselleri kullanılmıştır. Bu çalışma eser metni olduğu için konu olabildiğince öz biçimde ele alınmıştır.

Genel olarak geleneksel sanatlarımızı günümüzde sürdürmeyi amaçlayan bu çalışmamda bana engin bilgi ve sanat yeteneğiyle yol gösteren danışmanım Prof. Aydın UĞURLU başta olmak üzere tüm hocalarıma, çalışmamın araştırma ve belgeleme aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen Ayça ÖZER DEMİRLİ ve tüm Dolma Bahçe Sarayı çalışanlarına ve işleme teknikleri konusundaki bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan Nesrin AKKAYA hocama teşekkür ederim.

Benden hayatım boyunca olduğu gibi bu çalışmam süresince maddi manevi hiçbir desteği esirgemeyen ve eser çalışmalarında emeği geçen ablalarıma ve bana destek olan arkadaşım Hüseyin RÜSTEMOĞLU'na teşekkür ederim.

Mayıs 2011

İsmail YERLİKAYA

ÖZET

Bu çalışmanın amacı 19. yüzyıl resimsel eğilimli İstanbul işlemlerinin tasarım, teknik ve malzeme olarak incelenerek belgelenmesiyle geçmişe ait kültürel ve sanatsal bilgilerin korunmasını sağlamak ve bu bilgileri kullanarak oluşturulacak yeni tasarı ve önerilerle de günümüzde devamını sürdürmektir. Köklü Türk sanatımız içerisinde önemli bir yer teşkil eden işleme sanatımızı, günümüz çağdaş sanatı eserleri içerisinde devamını sürdürebilmek adına oluşturulmuş bir çalışmadır.

Çalışmanın ilk aşamasında konu ile ilgili yazılı kaynaklar ve görseller toplanmıştır. Daha sonra resimsel eğilimli İstanbul işlemlerine örnek olarak gösterilebilecek eserlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Toplanan kaynaklardan yararlanılarak görseller eşliğinde çalışmanın metin kısmı oluşturulmuştur. Bu çalışmanın metin kısmı üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, işlemin tanımı, kullanılan araç gereçler ve teknikler hakkında bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde, işleme sanatının tarihsel gelişimi, 16-18. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu dönemi Türk işlemleri ve 19. yüzyıldaki işlemler hakkında bilgiler yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise 19. yüzyıl resimsel eğilimli İstanbul işlemlerine örnek olarak seçilmiş eserler çizimleri de yapılarak incelenmiştir. Son olarakta incelenen bu eserlerden elde edilen bulgular doğrultusunda oluşturulan el işleme eserlerin fotoğraflarına yer verilmiştir.

Eserler oluşturulurken 19. yüzyıl resimsel eğilimli İstanbul işlemlerinde uygulanan Türk işi, hesap işi, Çin iğnesi, dival işi, applike gibi geleneksel işleme teknikleri kullanılmıştır. Malzeme olarakta o dönem eserlerinde kullanılan malzemeler olan; el dokuması Kars keteni, Bursa ipeği, Ödemiş ipeği, keçe gibi gereçler kullanılmıştır. Oluşturulan eserlerde geleneksellik ile çağdaşlık arasında denge sağlanmaya dikkat edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: Geleneksel, Çağdaş, Osmanlı, İşleme, Resim.

SUMMARY

The purpose of this study by examining as a design, technical and material with documentation of the 19. century artistic prone İstanbul embroideries which are beloged in the past time cultural and artistic information which aim to protect,use and create new design and offers. It still goes on in our times. Embroidery which leaves an important mark in deep rooted Turkish art, is a study formed in the name of maintaining within todays contemporary art objects.

In the first stage of the study, written sources and images are collected about the subject. Then,it is tried to obtain works of art which are examples of artistic prone İstanbul embroideries. The text part of the study is created accompanied by images which are used of the collected sources. Text part of the this study has three main sections. In the first section,it contains; definition of embroidery and information about equipments and techniques which are used.In the second section, there are information about the historical development of the embroidery art, in sixteenth and eighteenth century, the period of the Ottoman Empire, Turkish embroideries and embroideries in nineteenth century. In the third section, works of art, which are chosen as an example for artistic prone İstanbul embroideries in 19. century,are analysed with drawing. Finally, photographs of the works of art are included which are composed, reviewed in line with the findings of these works.

While forming the work of arts the traditional techniques like Turkish handwork, hesap handwork, chine handwork, dival handwork, applique, were used which were applicated at 19. century pictural lied Turkish handwork. As materials handmade Kars linen, Bursa silk, Ödemiş silk and felt which were used those days work arts are used. In works have been created, It was watched out to provide the balance between traditionality and modernity.

KEYWORDS: Traditional, Contemporary, Ottoman, Embroidery, Painting.

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Türk işi tekniği	4
Resim 2. Düz Pesent	15
Resim 3. Verev Pesent	16
Resim 4. Sarma	17
Resim 5. Mürver	18
Resim 6. Muşabak	19
Resim 7. Balık sırtı	20
Resim 8. Hasır iğne	21
Resim 9. Hesap işi. David Black & Olive Loveless, Otoman Domestic Embroidery kitabından alıntıdır.)	22
Resim 10. Düz hesap işi	23
Resim 11. Antika	24
Resim 12. Kesme ajur	24
Resim 13. Çekme ajur	24
Resim 14. Tel Kırma	26

- Resim 15. Pul, tırtıl ve boncuk işi işlemeli örnek. Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonundan 19. yüzyıla ait kırlentten detay. Env. No. 64/293 27
- Resim 16. Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonundan dival işi tekniğinde altın metal iplikle işlenmiş sitil puşidesinden detay. Env. No.39/155. 28
- Resim 17. Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonundan çini işi tekniğinde işlenmiş seccadeden detay. Env. No. 39/166. 29
- Resim 18. Atlas kumaş ürezine, ipek iplikle, zincir işi tekniğinde işlenmiş seccade ayaklığından detay. Env. No. 38/666. 30
- Resim 19. Aplike (H.Örcün Barışta, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri kitabından alıntıdır. 31
- Resim 20. Kanaviçe 32
- Resim 21. Pazırık Kurgan'ından çıkarılan keçe üzerine hayvan figürlü aplikeli belleme (eğer altı örtüsü) den detay. 34
- Resim 22. Topkapı Sarayı arşivinden metal plaka kapamalı taht örtüsünden detay.38
- Resim 23. Yapı Kredi Koleksiyonundan 16. yüzyıla ait işlemeli sofranın altı nihalisi. Env. No. 1/2 (Nurhayat Berker, Türk İşlemeleri Yapı Kredi Koleksiyonları kitabından alıntıdır.) 40
- Resim 24. 1675 yılına ait işlemeli bohça 115 x 97 cm. (Roderick Taylor, Ottoman Embroidery kitabından alıntıdır.) 43
- Resim 25. Yapı Kredi koleksiyonundan, 18. yüzyıla ait vazo içerisinde çiçek deseni işlemeli makrama. Env. No. 1/471 46

- Resim 26. 18. yüzyıla ait ipek iplikle hesap işi tekniğinde cumbalı ev ve selvi ağaçları işli tülbentten detay. (Ulla Ther, Türk İşlemeleri kitabından alıntıdır.)...47
- Resim 27. Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonundan 19. yüzyıla ait atlas kumaş üzerine altın metal iplikle dival işi tekniğinde işlenmiş stil puşidesi. Env. No. 39/142. (Ayça Özer Demirli Sandıklarda Saklı Saray Yaşamı adlı katalogdan alıntıdır.) 50
- Resim 28. Mevlana Müzesi koleksiyonundan Atlas üzerine sarma tekniğinde işlenmiş puşide levhası 19. yüzyıl. Env. No. 636, 102 x38cm. 52
- Resim 29. Mevlana Müzesi koleksiyonundan atlas kumaşa, sehba üzerinde mevlevi sikkesi işlemeli puşide levhasından detay. Env. No. 638. 52
- Resim 30. Dolma Bahçe Sarayı Koleksiyonundanani ipek kadife üzerine pul ve tırtıl teller ve dival işi tekniğinde işlenmiş sitil puşidesinden detay. Env. No. 39/155. 54
- Resim 31. Dolma Bahçe Sarayı Koleksiyonundan kırmızı renkli atlas kumaş üzerine gümüş ve altın pullarla pul işi tekniğinde işlenmiş sofra puşidesinden detay. Env. No. 39/140. 55
- Resim 32. Tentene (dantel) aplike edilmiş zincir işi tekniğinde işlenmiş kumaştan detay. 56
- Resim 33. Dolma Bahçe Sarayı Koleksiyonundan kırmızı atlas kumaş üzerine altın tel ile dival işi tekniğinde işlenmiş stil puşidesinden ayrıntı. Env. No. 39/50. ...57
- Resim 34. Dolma Bahçe Sarayı keloksiyonundan Yeşil renkli atlas kumaş üzerine ipek ipliklerle çin iğnesi tekniğinde işlenmiş çiçekler ve altın telle sarma tekniğinde işlenmiş dal ve yapraklarla süslenmiş seccadeden detay. Env. No. 39/166. ...57

- Resim 35. Askeri Müze Koleksiyonundan, İstanbul panoraması ile bezenmiş II. Mahmud'a ait sayebandan detay. Env. No. 26376. 58
- Resim 36. Alanya Müzesi'nden İbrahim Han'ın resmi işlemeli yastık yüzünden detay. 19. yüzyıl. Env. No. 387. 60
- Resim 37. Manisa Müzesi'nden Sultan Abdül Aziz'in resminin işli olduğu yastık yüzünden detay. 19. yüzyıl. 60
- Resim 38. Kahire Manial Sarayı'ndan Sultan Abdül Hamid ve etrafında 6 diğer portre resmi ile işlenmiş atlas kumaş. 61
- Resim 39. Krem renkli arakiye üzerine dival işi tekniğiyle işlenmiş şualar, ve ay yıldız motifli seccadeden detay. Env. No. 64/1964. 62
- Resim 40. Mevlana Müzesi'nden Atlas kumaş üzerine tuğra ve Osmanlı Devleti'nin arması işlemeli sancaktan detay. Env. No. 3883. 63
- Resim 41. Mevlana Müzesi arşivinden 1887 tarihli, keçe üzerine klaptanla Bursa Ulu Cami-i tasviri işlemeli seccade. Alınlığında sene sene 1305 Bursa Cami-i Kebir resmidir yazısı yer almaktadır. 125x112 cm. Env. No. 646. 64
- Resim 42. Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonundan. Somon rengi pamuklu saten kumaş üzerine, renkli kadife ipek ipliklerle çin iğnesi tekniği ile işlenmiş seccadeden ayrıntı. Env. No. 40/386 67
- Resim 43. Washington – Textile Museum koleksiyonundan, 19. yüzyıla ait pamuk kumaş üzerine ipek iplik ile çin iğnesi tekniğinde işlenmiş erkek traş takımı. Env. No. 1985.48.1a – 1985.48.1b. (Sumru Belger Krody, Flowers of silk & gold adlı kitabından alıntıdır.) 68

- Resim 44. Sultan Abdülmecid'in ve Sultan II. Mahmud'un portreleri işlenmiş pano. Dolma Bahçe Sarayı Envanter No: 56/478.....68
- Resim 45. Hamidiye Etfal Hastahanesi işlenme pano. Dolma Bahçe Sarayı Envanter No: 12/2780. 72
- Resim 46. Hamidiye Etfal Hastanesi. (Prof. Dr. Nuran Yıldırım Hastane Tarihimizde Bir Kutup Yıldızı Hamidiye Etfal Hastanesi adlı kitaptan alıntıdır.)....74
- Resim 47-48-49. İşleme Sedir eteği. Topkapı Sarayı Müzesi arşivinden Envanter No: 31/96. 77
- Resim 50. Kalyon işlemeli havlu. Topkapı Sarayı Müzesi arşivinden Envanter No: 31/46. 82
- Resim 51. Hamidiye Etfal Hastahanesi işlenme pano. Topkapı Sarayı Müzesi arşivinden (Prof. Dr. Nuran Yıldırım Hastane Tarihimizde Bir Kutup Yıldızı Hamidiye Etfal Hastanesi adlı kitaptan alıntıdır.) 85
- Resim 52. Hamidiye Etfal Hastanesi cepheden görünümü. (Prof. Dr. Nuran Yıldırım Hastane Tarihimizde Bir Kutup Yıldızı Hamidiye Etfal Hastanesi adlı kitaptan alıntıdır.).....87
- Resim 51. İşlemeli hamam havlusu. Topkapı Sarayı Müzesi arşivinden Envanter No: 31/1845. 89

ÇİZİMLERİN LİSTESİ

Çizim 1. Resim 44'den detay, Sultan Abdülmecid.	70
Çizim 2. Resim 44'den detay Sultan II. Mahmud.	70
Çizim 3. Resim 44'den detaylar.	71
Çizim 4. Resim 45'in şeması.	75
Çizim 5. Çizim 4'teki 1 numaralı kısım.	75
Çizim 6. Çizim 4'teki 2 numaralı kısım.	76
Çizim 7. Çizim 4'teki 3 numaralı kısım.	79
Çizim 8. Resim 47'den çizimler.	79
Çizim 9. Resim 49'daki bulut motifleri.	80
Çizim 10. Resim 47 ve 48'deki kayık motifleri.	80
Çizim 11. Resim 477-48-49'daki bordür motifi.	81
Çizim 12. Resim 50'nin çizimi.	84
Çizim 13. Resim 50'den detay.	88
Çizim 14. Resim 51'in çizimi.	91

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 1: Düz pesent.	15
Şekil 2: Verev pesent.	16
Şekil 4: Sarma tekniği.	17
Şekil 5: Mürver tekniği.	18
Şekil 6: Muşabak tekniği.	19
Şekil 7: Balık sırtı tekniği.	20
Şekil 8: Hasır iğne tekniği.	21
Şekil 9: Hesap işi tekniği.	23
Şekil 10: Verev hesap işi tekniği.	24

GİRİŞ

Türkler islam dinini kabul ettikten sonra islam dinindeki; canlı varlıkların resmini yapanların Allah'la boy ölçüşmeye kalkıştıkları için kötü kişiler oldukları ve bu gibilerin kıyamet günü, yaptıkları tasvirlerle can vermek zorunda bırakılacakları, bunu başaramıyacakları için de cehennem azabı çekeceklerini ¹ belirten hadis doğrultusunda, canlı varlıkların gerçekçi bir şekilde resmetmekten kaçınılmıştır. Cansız nesnelere bitkiler hadis metinlerinde resim yasağının dışında kalır.

Canlı varlıkların resmi yasaklanmakla, islam dünyasında olduğu gibi Türk sanatında da tanrı tarafından yaratılan varlıkların benzerini tasvir, Allah'ı taklit sayılıyor ve benzetmecilik yoluna gidilmiyordu.² Bu sebeple yada bunun da etkisiyle soyutlama yoluyla, kavramsal bir resim anlayışı uygulanmıştır. Varlıkları gerçek gibi tanımlamaya yarayan gölge, ışık, perspektif gibi unsurlar farklı yorumlamalarla kavramsal nitelikte uygulanmıştır.

Türk sanatının tüm dallarında olduğu gibi işleme sanatında da varlıkları olduğu gibi resmetmekten kaçınıldığı günümüze ulaşan eserlerden gözlemekteyiz. 17. yüzyıldan 19. yüzyıla doğru doğayı gerçekçi anlayışta resmetme çabaları gözlenmektedir ve 19. yüzyılda Türk sanatının diğer dallarında olduğu gibi işleme sanatında da gerçekçi anlamda resimsel eğilimli işlemler yapıldığını günümüze ulaşan eserlerden bilmekteyiz.

Bu sebeple 19. yüzyıl resimsel eğilimli İstanbul işlemleri konulu çalışmada dönem olarak 19. yüzyıl seçilmiştir.

¹ Mazhar Ş. İPŞİROĞLU, **İslamda Resim Yasağı ve Sonuçları**, s. 9.

² A.g.k., s. 15.

Bu çalışmanın amacı; 19. yüzyıl resimsel eğilimli İstanbul işlemlerinin tasarım, teknik ve malzemelerin incelenerek belgelenmesiyle geçmişe ait kültürel ve sanatsal bilgilerin korunmasını sağlamak ve bu bilgileri kullanarak oluşturulacak yeni tasarımlar ve önerilerle de günümüzde devamını sürdürebilmektir. Bu çalışma eser ve eser metni olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Eser metni olmasından dolayı konu olabildiğince öz haliyle ele alınmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında konu ile ilgili yazılı kaynaklar ve görseller toplanmıştır. Daha sonra resimsel eğilimli İstanbul işlemlerine örnek olarak gösterilebilecek eserlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu eserlerin bulunduğu Topkapı Sarayı Müzesi, Askeri Müze (Harbiye İstanbul) ve Dolma Bahçe Sarayına gidilip eserlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Ulaşılabilen eserler fotoğraflanmış ulaşılamayan eserlerinde yayınlanmış eserler içerisinde yer alan görselleri kaynak belirtilerek kullanılmıştır. İstanbul işlemlerine örnek olarak seçilmiş eserler, çizimleri de yapılarak incelenmiştir. Toplanan yazılı kaynaklardan yararlanılarak görseller eşliğinde çalışmanın metin kısmı oluşturulmuştur. Son olarakta incelenen bu eserlerden elde edilen bulgular doğrultusunda oluşturulan el işlemesi eserlerin fotoğraflarına yer verilmiştir.

BÖLÜM I

1. İşlemenin Tanımı

İşleme; tekstil yüzeylerine yada deri gibi benzeri yüzeylere, iğne ve benzeri araçlarla, çeşitli iplik veya madeni maddelerden elde edilmiş benzeri malzemelerle yapılan bezeme işlemine denir. İşlemeyi bazı yazarlar şu şekilde tarif etmektedir;

Nakış olarak ta bilinir. Yün, keten, pamuk, ipek ve bunun gibi ince yada kalın dokumalara yada deri üstüne iğne, tığ, ciğerdeldi, tırnak, gergef, kasnak gibi araçlar ve çeşitli teknikler kullanılarak, yastık, havlu, bohça, kılıf, kırlent, perde, raf örtüsü, renkli iplik, ipek iplik, sırma yada simle yapılan örgeler.³

Örcün Barışta ise Türk İşleme Sanatı Tarihi adlı kitabında işlemeyi şu şekilde tarif etmektedir;

İpek, yün, keten, pamuk, metal ve bunun gibi iplikler kullanılarak, çeşitli iğneler (teknikler) ve uygulama biçimleri aracılığıyla; keçe, deri, dokuma v.b. malzemeler üzerine yapılan bezemelere işleme denir.⁴

---

³ L. GİRİGÖK, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Cilt 2, s.88.

⁴ Örcün BARIŞTA, *Türk İşleme Sanatı Tarihi*, s.1.

1.2. İşlemlerde Kullanılan Araç ve Gereçler

İşleme yapımında bazı araç ve gereçler kullanılır bunları şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Araçlar

1.1. Makaslar: Terzi makası, kenar düzeltme makası, ince kumaş makası, nakış makası, tül işi makası.

1.2. İğneler: Dikiş iğnesi, nakış iğnesi, boncuk iğnesi, tel kırma iğnesi, etamin iğnesi, toplu iğne.

1.3. Biz: Tahta sapı, çelikten yapılmış ince ve uzun ucu olan bir araçtır. İşleme sırasında kartonu delerek alttaki iğneyi üste çıkarmak için kullanılır.

1.4. Ciğer Deldi: Kumaş üzerinde delikler açmaya yarar. Ucu sivri gövdesi gittikçe genişleyen yuvarlak ve uzun bir araçtır. Kemik veya metaldendir.

1.5. Tığ: Tığın ucu çengelli orta kısmı yassı ve baş kısmı genelde yuvarlaktır.

1.6. Möhlüke Keski: 7-8 cm boyunda ahşap saplı ucu kıvrık ve sivri orak şeklinde bir bıçaktır. Ahşap kısmından tutularak sivri ve keskin olan ucu hazırlanan kartonlara batırılıp çıkarılarak oyma işlemi yapılır. Dival işi tekniğinde deseni kartondan oyarak çıkarmak kabartma karton hazırlamak tırtıl kesmek vb. işlemlerde kullanılır.

1.7. Kasnaklar: Kumaş gerilerek işlemenin daha kolay, daha çabuk ve düzgün yapılmasını sağlayan bir araçtır. İç içe geçen ve aralarına kumaş sıkıştırılan iki çemberden meydana gelir. Vidalı, vidasız, ayaklı ve ayarlı çeşitleri vardır.⁵

1.8. Gergef: Üzeri işleme ile süslenecek kumaşların gerilmesine yarayan dikdörtgen biçimindeki birbirine geçmeli yatay ahşap çerçevesi ve dört ayaklı araca denir.

---

⁵ Bilge SAİN, **Türk İşi**, s. 26.

2. GEREÇLER

2.1. Kumaşlar

Kumaşlar genellikle işleme tekniklerine göre seçilir. Hesap işlerinin yapıldığı dokumalar, atkı ve çözümlü ipliklerinin kolay sayılabileceği panama örgü ile dokunmuş yada kalın ipliklerle bez ayağı ile seyrek dokunmuş kumaşlardır. Desenin çizilerek geçirildiği Türk işi gibi tekniklerde bu özellik aranmaz.

İşlemlerde kullanılan kumaş çeşitleri;

Pamuk: Bitki üzerinden toplanan pamuk çeşitli işlemlere tabi tutularak çeşitli incelik ve kalınlıkta iplikler oluşturulur ve dokuma tezgahlarında dokunarak pamuk kumaş elde edilir. ⁶ Pamuk kumaşlar yüksek ısıda yıkandığında çeker, ütülenmeye karşı dayanıklıdır. Serin tutar ve esnektir, sürtünme ve darbelere karşı dayanıklıdır.

Babil, Hind ve İran pamuğu işleyerek ilk çağda pamuklu dokumaları ile ün kazanmıştır. ⁷

Keten: Keten en eski kültür bitkilerindedir. Milattan önce üç-dört bin yıllarına ait Mısır mumyaları, keten bezlere sarılmış olarak bulunmuştur. Keten bitkisinin sapından elde edilen iplerin tezgahlarda dokunmasıyla keten kumaş elde edilir. Ketenin mukavemeti pamuktan daha iyidir. Pamuktan parlak, nem çekme özelliği yüksek, esnekliği azdır.

Keten elyafı beyaz, açık sarı ve çelik grisi renginde, parlak, sağlam, dayanıklı, kalın, buruşur, nem alır, çabuk kurur ve çabuk temizlenir. ⁸

---

⁶ Süheyla KORKUSUZ, **Nakış**, s. 4.

⁷ Aydın UĞURLU, **Geleneksel Eldokumalarında Görsel Değerlerin Kullanımı ve Oluşum Biçimlerinin İrdelenmesi**, s.36.

⁸ A.g.k., s.38.

Yün: Yün bazı memelilerden (özellikle koyun, keçi, deve, lama, ada tavşanı) elde edilen hayvansal kıl kökenli doğal bir elyaf türüdür. Yün elyafı koyundan, genellikle canlı haldeyken kırılmak suretiyle elde edilir. İlkbaharda kırılan yünlere yapağı, sonbahardakilere yün ismi verilir.⁹ Koyun türüne göre yünler iki temel grupta toplanır.

Merinos yünü, ince yün türüdür. Elyafı çok kıvrımlıdır. İnce, kadın erkek kumaşları, sık örgü ve triko işleri, çamaşır, şal ve çorap, ... gibi eşya yapımında kullanılır. Yerli yün elyafı orta kalınlıkta, uzun ve az kıvrımlıdır. Spor, dayanıklı ve biraz kaba kumaş, örgü, triko ve bilhassa halı yapımına elverişlidir.¹⁰

İpek: Kaynaklara göre ipeğin çıkış yeri Çin dir. Çin kraliçesi Hsi Ling, M.Ö. 2640 yılında, dut ağacı yaprakları arasında oluşan kozaların kumaş için dokunabilen ince lifleri olduğunu farketmesi üzerine geliştirildiği bilinmektedir. İpek yapımı Çinliler tarafından sır olarak saklanmış ve ancak gezgin satıcılar aracılığı ile Batı'da tanınmıştır.¹¹ İpek, ipekböceğinin ürettiği yumuşak, parlak bir lifdir. İpekböceği bir tırtıldır ve bu lifi kendine koza örmek için üretir.

Kelebek türlerinin pek azı ipek elde edilen koza oluşturur. İpek ipliği üretimi için koza, iplik uçlarının bulunması için kaynar suda fırçalanır, yapışkan (sericin) maddesi yumuşar ve iplik ucu açılır. İstenilen iplik kalınlığına göre üç veya sekiz koza ucu birleştirilerek ham ipek ipliği çilelenir.¹² Kesintisiz tek doğal filament ipektir.

İpek hayvansal dokuma maddelerinin en sağlamıdır. Yüzeyi parlak ve düzgündür, esnektir, ısı iletmez, ince ipekli dokuma iyi ısı tutar, iyi ağırtılır ve boya tutar, pişirmekle parlaklığı, yumuşaklığı artar. Metal tuzları ile ağırlaştırılıp, akıcılığı çoğalır.¹³

⁹ Süheyla KORKUSUZ, **Nakış**, s. 79.

¹⁰ Aydın UĞURLU, **A.g.k.**, s. 26.

¹¹ Melek Sevüktekin APAK – Filiz Onat GÜNDÜZ – Fatma Öztürk Eray, **Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri**, s. 25.

¹² Aydın UĞURLU, **A.g.k.**, s.31.

¹³ **A.g.k.**, s. 32.

Kadife: Çözgüsü ve atkısı ipekten olan havlı kumaştır. Atkısında klabdan bulunanına telli kadife denilir. Kadifenin havı, esas çözgülerin arasında olan fazla çözgülerden yapılır. Bunlar kumaşın yüzüne atkının bulunduğu yerlere yerleştirilen teller vasıtasıyla çekilip çıkarılır, sonra düzlenir.

Türk kumaşları arasında kadifeye 15. yüzyıl ortalarından önce rastlanmaz. Aslında bu zamana kadar dışarıdan ithal edilen ipekle çalışılmakta idi. 15. yüzyıldan sonra Bursa’da kadife dokunmaya başlanmış ve bir hayli ilerlemiştir. ¹⁴ Evliya Çelebi (17. yüzyıl) Bursa kadifeleri hakkında şöyle demiştir;

Bursanın sanatları konusunda, çeşitli kadife işlenir (dokunur) ki Frenk diyarının Cenova’ında işlenenlerden güzeldir. ¹⁵

Keçe: Koyun, tavşan, deve, lama gibi hayvanların yünleri ile tiftik keçisinin kıllarının su, sabun ve ısı yardımıyla oluşturulan alkali bir ortamda liflerinin birbiri arasına girmesi ile elde edilen atkısız - çözgüsüz sıkıştırılmış tekstil örneğidir.

Arakiye: Yün veya tiftikten yapılmış ince keçeeye denir. Üzerine genellikle dival işi uygulanmıştır.

Aba: Kaba, yün iplikle dokunan, dövülerek keçeleştirilmiş kalın, kışlık bir dokuma türüdür. ¹⁶ Yünden dokunmuş, kalın, kaba kumaştır. Şayak ve çuha gibi. Bundan cübbe, kukuleta, maşlah, çakşır, potur, kalçın terlik yapılır. Rengi genellikle devetüyü, kimi zaman da kurşuni olur. Üretildiği yerler arasında Aydın, Balıkesir ve Bağdat sayılabilir.

¹⁴ Hülya TEZCAN, “Topkapı Sarayının Çatmaları”, **Antik Dekor**, Aralık 2004, s. 85.

¹⁵ Aydın UĞURLU, “Osmanlı Yönetiminde Anadolu Dokuma Sanatı”, **İlgi**, Sonbahar 1987, S.51, s.28.

¹⁶ Aydın UĞURLU, , “Kebe, Aba, Şayak Dokumaları ”, **İlgi**, İlkbahar 1990, S. 61, s. 22.

Çuha: Çözgü ve atkısı yün yapağından eğrilmiş iplikten dokunmuştur. Havlı, düz renkte, tok kumaştır. On beşinci yüzyıl ortalarından itibaren en iyi cinsinin Selanik fethedilinceye kadar Eğin’de dokunduğu kaynaklarda yer almaktadır.¹⁷

Atlas: İnce ipekten sık dokunmuş düz renkte sert ve parlak bir kumaştır. Genellikle kırmızı bir renkte dokunmaktadır.¹⁸

Tela: At ve keçi kıllarından dokunur. Sert, mat görünümlü ve genellikle krem renklidir. İplikleri sayılabilir.

Tafta: Bezayağı örgüyle, sık dokunmuş parlak, sert bir ipekli kumaş türüdür. Atkı ve çözgüde karşıt renkler kullanılarak ışık yönüne göre renk değiştiren janjanlı çeşitleri de yapılır. Türk işi Çin iğnesi gibi çizilerek yapılan işlemlerde kullanılır.

Bürümcük: Kolayca eskimeyen, kıvratma adı verilen bükülmüş ve kıvrıcık ipekten dokunan bez. İplik karışımına hilali adı verilirdi. Daha çok iç çamaşırı için kullanılmıştır.¹⁹

Organze: Müslin sınıfına giren ince, hafif gramajlı, seyrek dokunup diri bir apre verilmiş, yarı şeffaf bir kumaştır. Atkı ve çözgü sıklığı yüksek, ince, şeffaf, sert bir kumaştır. Organza üzerine gölge işi, çin iğnesi, applike gibi işleme teknikler uygulanır.

Kanava: Keten, pamuk ve jütten çok seyrek olarak dokunur. Mat ve delikli bir görünüme sahip bir kumaştır.

Etamin: Elek bezi olarak da bilinen bu kumaş ince ve seyrek dokuludur. Atkı ve çözgü ipliklerinin kalınlıkları birbirine eşittir.

---

¹⁷ Fikret ALTAY, A.g.k., s.11.

¹⁸ A.g.k., s.12

¹⁹ Metin AND, “I.Elizabet’in Tekstil Casusluğu”, **Art Dekor**, İstanbul, s.109.

Çuval: Kenevir liflerinden oluşturulan iplerle dokunur. Geniş delikli, kalın ve sağlamdır.

Saten: Atkı sateni örsüyle dokunan parlak ve yumuşak yüzeyle bir kumaştır.

2.2. İplikler

Bitkisel liflerden üretilmiş iplikler;

Koton: İki kat ipliğin bükülmesinden meydana gelir. Çok bükümlü ve parlak görünümlüdür.

Muline: Altı kat renkli, ipliğin bükülmesinden meydana gelir. Az bükümlü olduğu için yumuşaktır. Parlak görünümlüdür.

Pamukkaki: Birkaç kat ipliğin bükülmesinden meydana gelir. Az bükümlüdür. Parlak görünümlüdür.

Keten Kukalar: Keten liflerinden yapılır. İki kat ipliğin bükülmesinden oluşur. Az bükümlü, sağlam ve parlak görünümlüdür.

Doğal Rafya: Rafya, büyük gövdeli, yaprakları uzunca bir palmye türü, Amerika ve Afrika'da görülen ağacın yapraklarından elde edilen iplik türüdür.

Hayvansal liflerden üretilen iplikler;

Yün: Bazı memelilerden elde edilen hayvansal kıl kökenli doğal elyaflardan elde edilen iplik çeşidi.

Çamaşır ipeği: İnce çamaşır ipeği işlemlerde üst iplik olarak, simle karıştırılarak veya karıştırılmadan kullanılır. Kalın çamaşır ipeği alt iplik olarak kullanılır.

İbrişim: İpekten yapılmış kalın iplik.

Kordone: Sim, gümüş veya ipek ipliklerin bükülmesiyle hazırlanan ve el işlemlerinde kullanılan ince kordon.

Madensel maddelerden üretilen iplik ve benzeri gereçler:

Altınlı ve gümüşlü telin işleme ve dokumalarda kullanılması çok eski tarihlere dayanmaktadır. Aşık Paşa Zade 14. yüzyılda Denizli'nin altınlı pamuklu dokumalarından bahseder. Osmanlıların yerleşik düzene geçmelerinden sonra, sarayda altınlı kumaşlar ve işlemlerin daha ağırlıklı olarak yapıldığı görülür.²⁰

Sırma: Dokuma veya işleme yapmak için altından çekilerek yapılan ince tel. Gümüş üzerine altın yıldız kaplanarak yapılanları da vardır. Altından veya yaldızlı gümüşten tel çekene sirmakeş denilmektedir.

Sim: Farsça "sim" kelimesinin, Türkçe sözlüklerde "gümüş" ve "gümüşten sırma" olmak üzere iki karşılığı vardır. Sim kelimesinden türeyen simkeş ise gümüşten tel çeken anlamını taşır.

---

²⁰ Hülya TEZCAN, "Simkeşler Sirmakeşler", **Art Dekor**, İstanbul, 2001, S.64, s. 27.

Klabdan: Çekilen altın yaldızlı veya gümüş tel gayet sıkı ve çok cilalı iki silindir arasından geçirilerek gelin teli gibi ince, yassı bir tel elde edilir. Bu tel bükülmemiş ipek veya pamuk ipliklerin üzerine sarılarak elde edilen ipliğe klabdan denir. Telin sarımı isteğe göre bazen alttaki iplik görülmeyecek kadar çok sık, bazende iplik görünecek şekilde seyrek olur.²¹ . Bu işlemi yapan ve simkeşhaneye bağlı olarak çalışan kişilere “kılabdancı” denilmektedir.

Altının sarı rengi ve ışıltısı vurgulanmak istendiğinde, altın tel veya yaldızlı gümüş tel sarı tel, sarı ipek iplik üzerine; beyaz renk vurgulanmak isteniyorsa, gümüş tel beyaz ipek iplik üzerine sarılır ve altınlı gümüşlü klaptanlar elde edilir.²²

İnce Şerit Tel: Madensel teller makinalardan geçirilerek şeritler elde edilir. Altın ve gümüşten yapıldığı gibi gümüş üzerine altın, bakır üzerine gümüş kaplanarak yapılanları da vardır. Tel kırma işinde kullanılır.

2.3. Süslemede Kullanılan Malzemeler

Boncuk, İnci, Pul, değerli taşlar, metal plaka, tırtıl.

Tırtıl: İnce sim veya sırma, tellerin küçük helezonlar şeklinde bükülmesinden meydana getirilen tırtıl işlemlerde kullanılan süs malzemesidir.²³ Desene göre kesilerek süslemede kullanılır. Düz ve kıvrıkcık olmak üzere iki türü vardır.

²¹ A.g.m., s. 29.

²² Ayça Özer DEMİRLİ, A.g.k., s. 48.

²³ Süheyla KORKUSUZ, A.g.k., 31.

1.3. İşleme Teknikleri

İnsanların işleme yaparken geliştirdikleri çeşitlenmeler, işleme tekniklerini oluşturmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde genellikle uygulanan işleme tekniklerini şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Türk İşi
  - 1.1. Pesent
    - 1.1.1. Düz Pesent
    - 1.1.2. Verev Pesent
    - 1.1.3. Dönerek Pesent
  - 1.2. Sarma
  - 1.3. Mürver
  - 1.4. Muşabak
  - 1.5. Balık Sırtı
  - 1.6. Hasır İğne
  - 1.7. Gözeme
2. Hesap İşi
  - 2.1. Düz Hesap İşi
  - 2.2. Verev Hesap İşi
  - 2.3. Antika
3. Ajur
  - 3.1. Kesme Ajur
  - 3.2. Çekme Ajur
4. Tel Kırma (Bartın İşi)
5. Pul Boncuk İşi
6. Maraş İşi (Dival İşi)
7. Çin İğnesi
8. Suzeni
9. Aplika (Kapama)
10. Kanaviçe
11. İğne Ardı

1. Türk İşi

Türk işi tekniği, ipliği sayılabilen ve sayılamayan her türlü kumaş üzerine uygulanabilir. Desen kumaşa çizilerek geçirilir. İşlemelerde kumaş ve ürün özelliğine göre iplik seçimi yapılır. Genellikle ipek, muline, renkli koton iplikler kullanılır. Türk işinde sim ve sırmaya oldukça fazla yer verilmektedir. Ek malzeme olarak pul ve boncukta kullanılır.

Resim 1. Türk işi tekniği

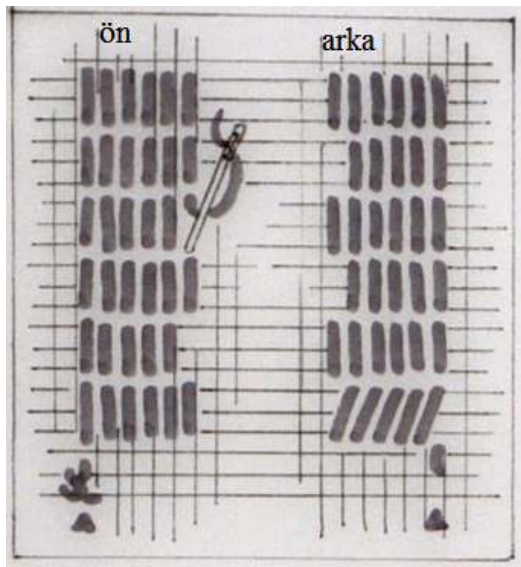
1.1. Pesent

Bu teknikte işlenen parçanın iki yüzü de aynı biçimde şekillenir. Genel olarak bu işleme tekniği mendilde, kavuk örtüsünde, uçkurda ve her iki yüzü de kullanılabilen eşyalarda uygulanmıştır.²⁴ Bu işleme tekniğinde genellikle değişik renkte ipek veya bükümlü iplik kullanılır.

²⁴ Kenan ÖZBEL, A.g.k., s. 13.

1.1.1. Düz Pesent

Desenin şekline göre uygulanır. Atkı ve çözgüsü sayılabilen kumaşlarda sayarak, sayılamayan kumaşlarda da desenin içi kurşun kalemle hafif çizim yapılarak ve çizgilere özen göstererek yapılır. Pesent boyları desen ve kumaş özelliğine göre değişmektedir. Düz pesent, büyük motiflerin içini doldurmanın yanı sıra çiçek ve yapraklarda da kullanılır.²⁵ Tekniğin tersi ve yüzü aynıdır.

Şekil 1. Düz pesent tekniği

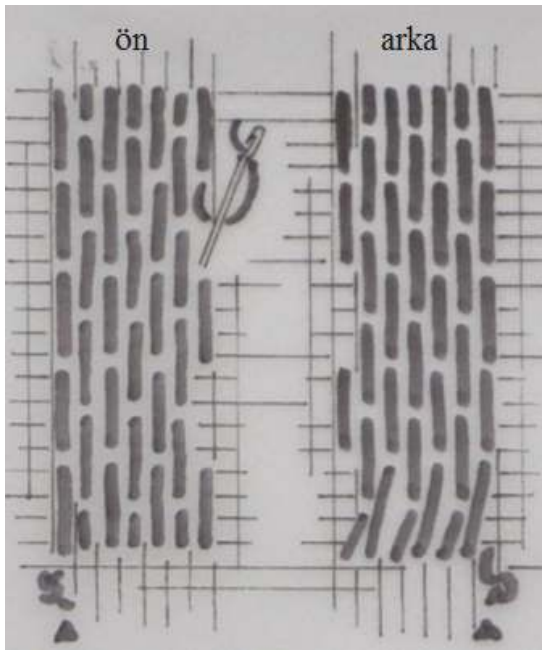

Resim 2. Düz pesent

²⁵ Elde Türk İşi, Megep 2007.

1.1.2. Verev Pesent

Desenin şekli bozulmadan verev şekilde uygulanır. Adından da anlaşıldığı gibi verev bir görünümü vardır. Düz pesent tekniği gibi uygulanır, fakat burada her sıra bir önceki sıranın bir iplik yukarisına kaydırılarak yapılır. Pesent boyları desen ve kumaş özelliğine göre değişmektedir.²⁶ Motiflerin içini doldurmada kullanılır.

Şekil 2. Verev pesent

Resim 3. Verev pesent

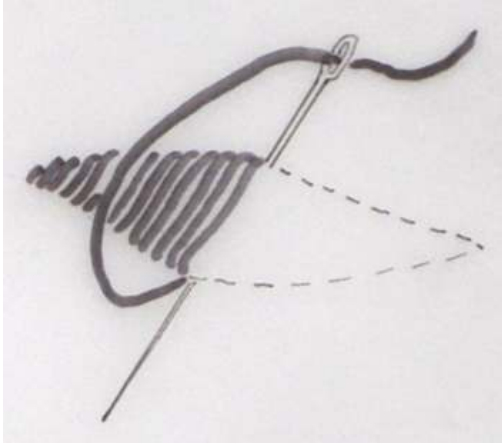
²⁶Elde Türk İşi, Megep 2007.

1.1.3. Dönerek Pesent

Düz pesent şeklinde ve desenin şekline göre dönerek uygulanır. Desenin içi kurşun kalemle hafif çizim yapılarak ve çizgilere özen göstererek işlenmelidir. Pesent boyları desen özelliğine göre değişmektedir.

1.2. Sarma

Beyaz ve renkli iplik ve klaptanla çeşitli dokuma ve deri üzerine yapılan kolay işleme çeşididir.²⁷ Motifin bir tarafından batırılan iplikli iğne diğer tarafından çıkarılarak sarılır.

Şekil 4. Sarma tekniği

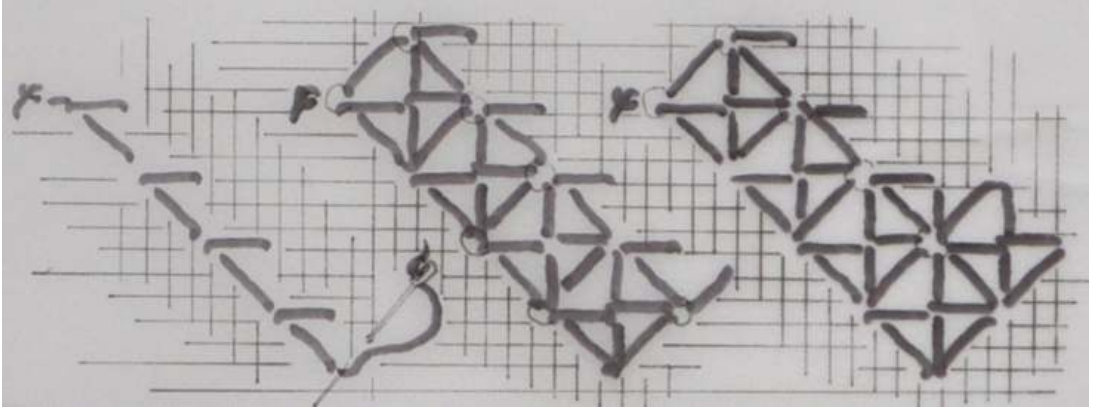

Resim 4. Sarma

²⁷ Nurhayat BERKER, **İşlemeler**, s.10.

1.3. Mürver

Türk işi tekniğinde boşlukları doldurmak için kullanılır. İpliği sayılabilen kumaşlara uygulanır. İşlemenin tersi ile yüzü farklıdır.

Şekil 5. Mürver tekniği

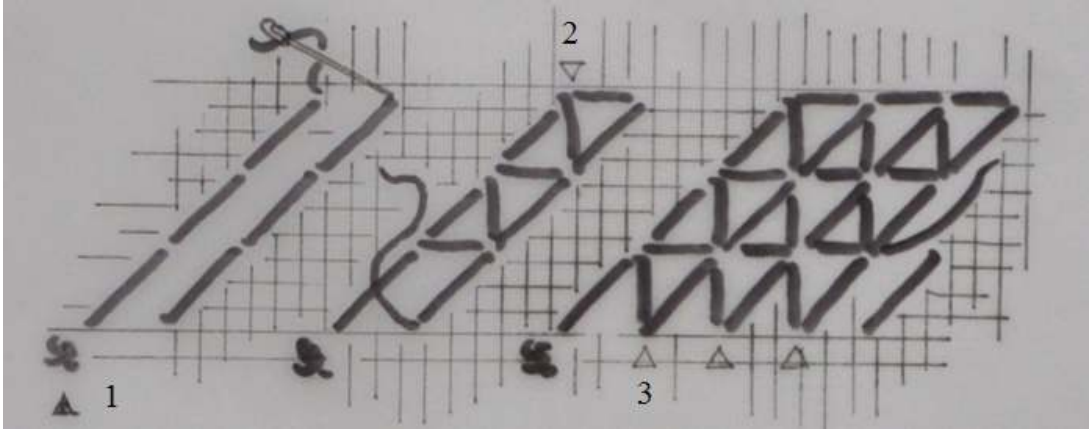

Resim 5. Mürver

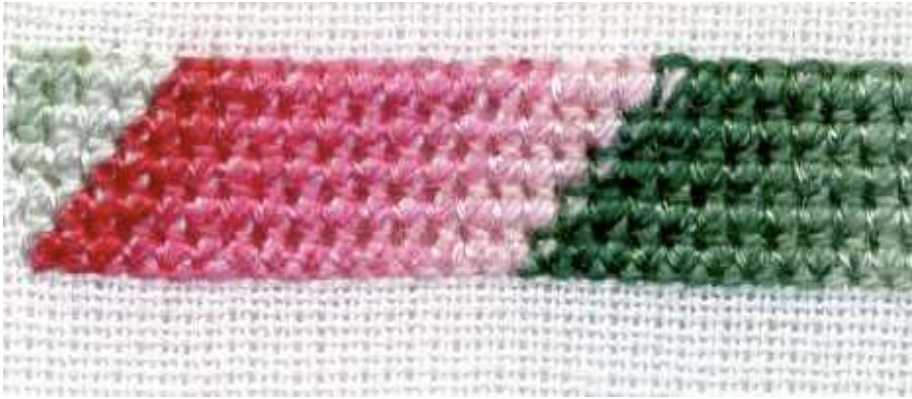
1.4. Muşabak

Türk İşi tekniğinde boşlukları doldurmak için kullanılır. Tersine ile yüzü aynı görünümündedir. İpliği sayılabilen kumaşlara sayarak uygulanır.

Bu işleme tekniğinde hareket doğrudan doğruya vevine başlar.²⁸

Şekil 6. Muşabak tekniği

Resim 6. Muşabak

²⁸ Nurhayat BERKER – Yusuf DURUL, **Türk İşlemelerinden Örnekler**, s. 19

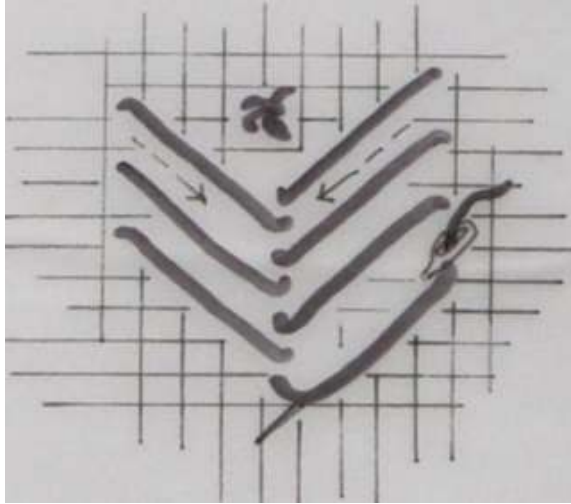

1.5. Balık Sırtı

Bu işleme tekniğinde, iplik motifin sağ ve soluna doğru sarılmak sureti ile yapılır. Bu tekniğe balık kılıcı da denilir.

Bir atkının aralığı ortalama olarak merkez yapılır ve bunun sağ ve soluna verev olarak işlenir.²⁹

Balıksırtını andıran, çiçeklerin, yaprakların etrafında oluşan kavislerde ve dallarda kullanılan bir tekniktir. Balıksırtı, Türk işi tekniğinde genellikle sim kullanılarak işlenmektedir.

Şekil 7. Balık sırtı tekniği

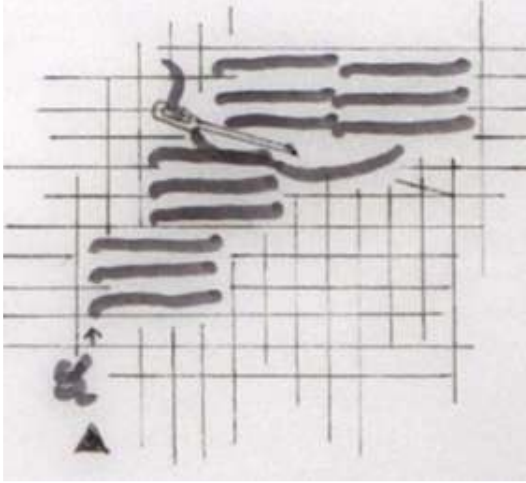

Resim 7. Balık sırtı

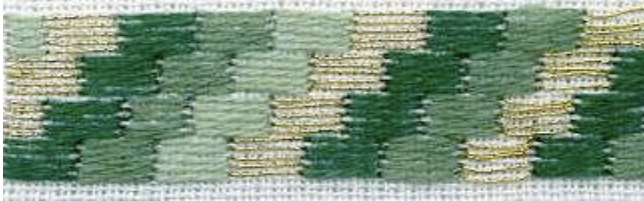
²⁹ Kenan ÖZBEL, Eski El İşlemeleri, s. 13.

1.6. Hasır İğne (Susma)

Türk İşi tekniğinde, motiflerin içini doldurmakta ve kenar sularında kullanılır. Verev sıralar şeklinde çalışılır. İplik sayıları 4–6–8 şeklinde çift sayı olmalıdır.

Şekil 8. Hasır iğne tekniği

Resim 8. Hasır iğne

1.7. Gözeme

Desenin kenarlarını belirlemek ve estetik bir görünüm kazandırmak amacıyla uygulanır. Oyulgama tekniği kullanılır. Desen içindeki pesentler uygulanmadan gözeme yapılabildiği gibi işleme bittikten sonra da yapılabilir.³⁰ Gözeme iki çeşittir. Biri dikiş tekniğidir, diğeri ise sap işi şeklindedir.

³⁰ Semiha BAŞBUĞ, **Türk İşlemeleri**, s. 34.

2. Hesap İşi

İpliği sayılabilen kumaşlar üzerine renkli ipliklerle tel sayılarak yapılan ve iki taraflı yani tersi ve yüzü aynı görünüşte olan işleme çeşidine hesap işi denir.³¹

Resim 9. Hesap İşi

Hesap işi atkı ve çözgü ipliklerinin sayılması yoluyla yapıldığı için, seyrek dokunmuş kumaşlar üzerine uygulanır.³² Aynı zamanda atkı ve çözgü ipliklerinin iplik kalınlıklarının aynı olması işlemenin görünümünü etkileyeceğinden iplik kalınlıkları aynı kumaşlar tercih edilir.

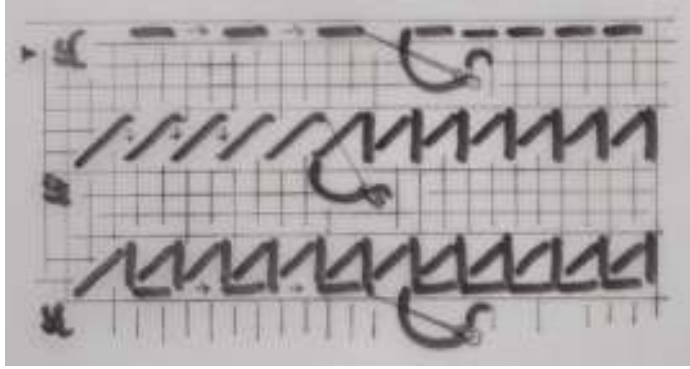
³¹ H.Örcün BARIŞTA, **Türk İşleme Sanatı Tarihi**, s. 1.

³² Fatma ÖZCAN, **Türk Nakışları Öğretim Yaprakları**, s. 84.

Hesap işi sayılarak uygulanan bir işleme tekniği olduğundan sadece sayarak desen geçirme tekniği kullanılır.³³ Sayılarak uygulanan tekniğin en önemli özelliği mürver ve muşabak dışında tersinin ve yüzünün aynı olmasıdır.

2.1. Düz Hesap İşi

Çiçek, yaprak, tomurcuk ve benzeri şekiller aynı yönde ve simetrik olarak işlenir. Hesap işinde şekillerin önce çevresi oluşturulur, daha sonra iç alanlar doldurulur.³⁴

Şekil 9. Hesap işi tekniği

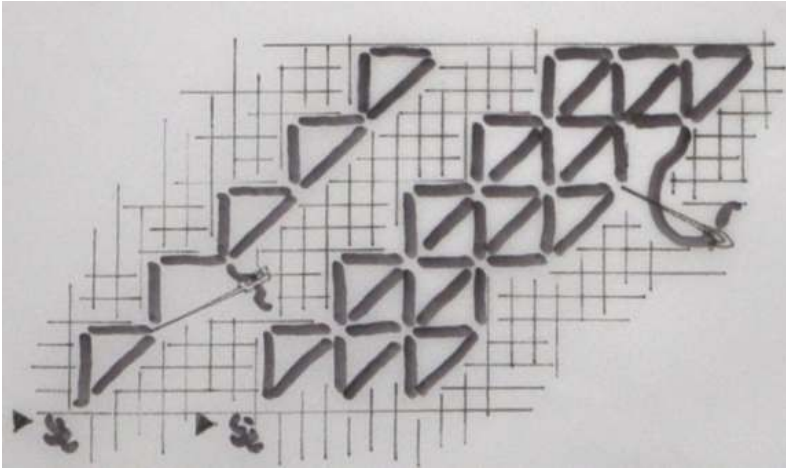
Resim 10. Düz hesap işi

³³ Hesap İşi, Megep 2008.

³⁴ Fatma ÖZCAN, A.g.k., s. 88.

2.2. Verev Hesap İşi

Düz hesap işi gibi uygulanır yalnızca atkı ve çözgü iplikleri verevine sayılarak işleme yapılır. Verev hesap işi, dal ve benzeri şekilleri işlemek için uygun bir tekniktir.³⁵ Dal, yaprak uzantıları gibi seçilen motiflerde uygulandığı gibi motif içinde doldurma tekniği olarak da uygulanır.

Şekil 10. Verev hesap işi tekniği

2.3. Antika:

Aşşağıdan üç iplik yukarıya batırılır. Aynı noktadan sağa üç iplik alttan çıkarılır. Buradan tekrar üç iplikle aynı noktaya girilir. Verevine sağ alt köşeden çıkarılır.³⁶

Resim 11. Antika

³⁵ H.Örcün BARIŞTA, **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri**, s. 198.

³⁶ Nurhayat BERKER, **İşlemeler**, s. 15.

3. Ajur

Ajurlar, kumaşın en ve boy ipliklerinin çekilerek veya kesilmesi ile bu ipliklerin üzerinin değişik ipliklerle sarılması ile oluşturulan işleme tekniğidir.

3.1. Kesme Ajur

Kesme ajurlar, özellikle Türk işi ve hesap işi süslemelerinde yardımcı süsleme tekniği olarak kullanılır. İşlenecek kısmın etrafı antika yapılıdır. Atkı iplikleri kesilerek çıkarılır. Çözümlü iplikleri, geometrik şekiller verilerek sarılır.³⁷

Resim 12. Kesme ajur

3.2. Çekme Ajur

Kumaşın atkı ya da çözgü ipliklerinden belirli miktarı çekilerek çıkartılır. Daha sonra atkı veya çözgü ipliklerinden bir kaçı işlenmesi istenen örneğe göre bir araya toplanarak renkli ipliklerle işlenir.³⁸ Bu teknik daha çok bordürlerde uygulanmıştır.

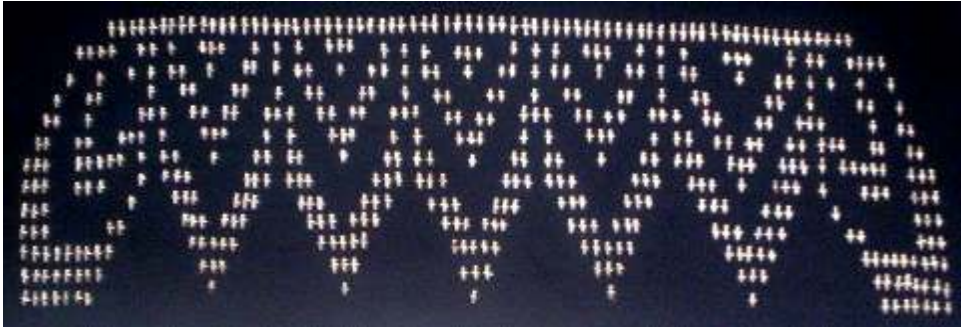
Resim 13. Çekme ajur

³⁷ A.g.k., s. 15.

³⁸ Macide GÖNÜL, Türk El İşleri Sanatı, s. 35.

3. Tel Kırma (Bartın İşı)

Tel kırma metal şerit tel ile, artı ya da çarpı şeklinin tekrarıyla oluşturulan işleme çeşididir. İşleme yapılırken tel, makas kullanılmadan, aşağı yukarı bükülerek koparıldığı için bu ismi almıştır. 18. yüzyıldan bu yana yapılmaktadır. Tel kırmanın diğer adı “Bartın işi”dir. Tel kırma tekniğinde ipliği sayılabilen, seyrek dokunmuş ve sert olmayan sağlam kumaşlar tercih edilir.

Resim 14. Tel Kırma

3. Pul Boncuk İşi

Aynı veya farklı boyutlarda boncuk veya pulların tek tek ya da diziler halinde iğne iplik aracılığıyla desen üzerine çeşitli şekillerde tutturulması ile yapılan bezeme çeşididir.³⁹ Pul üç tarzda dikilir.

Tek olarak yanyana, boncuk aracılığı ile ve tek olarak üst üste şeklinde uygulanır.⁴⁰

Resim 15. Pul, tırtıl ve boncuk işi işlemeli örnek. Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonundan 19. yüzyıla ait kırlentten detay.

³⁹ Ayça Özer DEMİRLİ, *Sandıklarda Saklı Saray Yaşamı*, s. 118.

⁴⁰ İnci BEŞOĞLU, *Türk Motifleri ve İşlemeleri*, s. 113.

4. Dival İşi (Maraş İşi)

Halk arasında "Sırma işi" olarak da adlandırılır. Tersine ile yüzü farklı görünümündedir. Kadife, tafta, canfes, atlas gibi dayanıklı kumaşlar seçilir.⁴¹ Bu işleme tekniğinde kalıp kullanılır. İşlenecek motif ince kağıda çizilir. Çirilenmiş mukavvaya yapıştırılır. Özel bıçaklarla motif kesilerek kalıp hazırlanır. Hazırlanan mukavva kalıp, işlenecek kumaş üstüne yapıştırılır. Kalıplar kumaşın tersinden teyellenerek yerleştirilir. Mukavva kalıbın üstü altın veya gümüş klaptanla alta geçmemek üzere sıkı sıkı ve yanyana aynı renk mumlanmış ipek veya sağlam bir iplikle altından hrısto teyeli şeklini veren bir tutturma ile işlenir. Bu iş için özel kasnak kullanılır.⁴² 19. yüzyıldan kalan örneklerde kabartma işlevi görmesi için ihlamur ağacından kalıpları yada kırmızı, yeşil çuha parçaları kullanıldığı görülmektedir.⁴³ Dival işi tekniğinin sırma, sim yerine ipek iplik kullanılmış haline "anavata" denir.

Resim 16. Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonundan dival işi tekniğinde altın metal iplikle işlenmiş sitil puşidesinden detay.

⁴¹ Kenan ÖZBEL, **Eski El İşlemeleri**, s.15.

⁴² Nurhayat BERKER, **İşlemeler**, s. 29.

⁴³ H.Örcün BARIŞTA, **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri**, 168.

17. Çin İğnesi

İşleme renkleri motifleri çiçek ve yaprakların tabii renklerinden seçilmektedir.⁴⁴

Aynı renkte fakat farklı renk değerlerinde üç veya dört renk, bir seri halinde işlenir. Bir çiçeği çin iğnesiyle işlemek için en açık renkten çiçeğin dış kenarından başlanarak çizilen desen takip edilerek çiçeğin ortasına doğru gelinir. Renkler koyudan açığa doğru birbirine kaynaştırılmaya çalışılır.

Resim 17. Dolma Bahçe Sarayı keloksiyonundan çini şi tekniğinde işlenmiş seccadeden detay.

⁴⁴ İnci BEŞOĞLU, A.g.k. , s.178.

18. Suzeni

Üzerine motifleri çizilmiş dokuma kasmağa gerilir. İğne veya tıgla kasmağın altındaki iplikler veya yünler üstten çekilir. İşleme motifinin sınırı içinde bir zincir teşkil edecek şekilde sürdürülür.⁴⁵ İğne ile yapılan kasmak işi veya zincir işi, tıgla uygulananına da suzeni adı verilir.

Resim 18. Atlas kumaş ürezine, ipek iplikle, zincir işi tekniğinde işlenmiş seccade ayaklığından detay.

19.yüzyılda suzeni işlemlerde, desenler kumaşın yüzeyine kalıpla baskı şeklinde veya çizilerek geçirilirdi. Suzeni, teknik bir terim olarak saray ve başkent çevresindeki işlemlerde kullanılmıştır.⁴⁶ Kasmak işi ise İstanbul çarşı esnafı ve özellikle Türk kadınları arasında çok daha yaygın kullanılan bir teknik terim olmuştur.

⁴⁵ Nurhayat BERKER, *İşlemler*, s. 27.

⁴⁶ Selma DELİBAŞ, *Topkapı Sarayı*, s. 317.

19. Aplike (Kapama, Oturtma)

Bu tekniğe halk arasında oturtma adı da verilmektedir. Zemin kumaşı üzerine tatbik edilen ve motife göre kesilip, çeşitli tekniklerle tutturulan işleme tarzıdır.

İki çeşit aplike vardır biri kapalı aplike diğeri ise açık aplikedir. Kapalı aplikede aplike kumaşı, motife göre kesilip, kenarları içeriye kıvrılarak tutturulur. Genellikle büyük motiflerde ve ince kumaşlarda kullanılır. Açık aplikede, aplike yapılacak malzemenin kenarları içe doğru kıvrılmaz. Çok girinti ve çıkıntılı olan ufak motiflerde kullanılır.⁴⁷

Resim 19. Aplike

⁴⁷ İnci Beşoğlu, A.g.k., s. 123.

12. Kanaviçe:

Bu işin yapıldığı kumaşa kanava denir. Daha önceleri bu kanava ipek ve yünden yapılmaktaydı.

Kanaviçe üç çeşitte işlenir; birincisi motif doğrudan doğruya kanava kumaş üzerine işlenir. Kumaşın yüzü tamamen kanaviçe ile doldurulur. İkincisi Motif, ipliği sayılabilen kumaş üzerine sayılarak işlenir. Üçüncüsü ise Kumaş üzerine teğellenen kanava bezi üzerine işleme yapılır, işleme sonunda kanava bezinin iplikleri çekilerek temizlenir.⁴⁸ İplikleri sayılamayan kumaşlara işleme yapılırken kanava bezi kullanılır.

Resim 20. Kanaviçe

13. İğne Ardı

İşlenecek motiflerin şekillerine göre iğne alttan batırılarak kumaşın yüzüne çıkarılır ve belli bir mesafedeki bir noktaya tekrar batırılarak iğne alta geçer. Bu sefer batırıldığı yerden iki iplik geriden ve yukarıda sapın geçtiği yerin tam altından olmak üzere yukarı çıkarılarak devam eder.

---

⁴⁸ A.g.k., s. 233.

BÖLÜM II

2.1. İşleme Sanatının Tarihsel Gelişimi

İşlemenin tam olarak ne zaman ve nerede ortaya çıktığı sorusuna cevap vermek mümkün değildir. Fakat yapılan araştırmalar sonucu, insanoğlunun kemik, obsidyen bizler, deliciler aracılığıyla dikme işlemine neolitik dönemde başladığı, kalkolitik dönemde metal çuvaldızlar kullanarak işlemler yaptığı düşünülmektedir.⁴⁹ Dolayısıyla tüm toplumlarda işleme yapılmış diyebiliriz fakat bazı toplumlar işleme konusunda ustalaşmıştır. Yapılan kazılardan çıkan buluntular; Hitit, Mısır, Mezopotamya, Asur, İran, Yunan ve Anadolu uygarlıklarında ustalıklı yapılmış olan işlemler hakkında bilgi veren belgelerdir.

M.Ö. 1800 - 1700 Asur koloniler döneminden kalan, Acem höyükte bulunan fayans boncukların altın ipliklerle dikilmesiyle yapılmış, mavi, koyu mavi zikzak bordürleriyle süslenmiş kumaş parçası ve Kültepe kazılarında Tahsin Özgüç tarafından bulunan küçük kese çevresinde yer alan delikli zikzak sarma erken Hitit döneminde uygulanan işleme çeşitlerini göstermektedir. M.Ö. 8. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen bazı kumaş parçalarında görülen iplik çekilerek yapılmış antikalar, sarma sıraları ve yer yer oluşturulmuş küçük toplar biçiminde püsküller ajur çeşitlerinin de uygulandığını belgelemektedir.⁵⁰

Romalılar zamanından (4-7. yüzyıl) kalan keten üzerine zincir işi ile işlenmiş portreler, ağaçlar ve meyva tabakları gibi konularla bezenmiş, bugün Londra Victoria Albert Müzesi'nde bulunan kumaş parçaları ile kum iğnesi, taftingle bezenmiş dokuma örnekleri farklı işleme çeşitlerinin kullanıldığını belirlemektedir.

Paris'te Dekoratif Sanatlar Müzesi'nde muhafaza edilmekte olan Mısır'daki mumyaların üzerinde, bulunan en eski medeniyete ait nakış parçaları bulunmaktadır. Nakışın Asya'dan sonra Yunanistan'a geçmiş ve orada gelişmiş olduğu düşünülmektedir.

⁴⁹ H. Örcün BARIŞTA, Türk İşleme Sanatı Tarihi, s. 3.

⁵⁰ H. Örcün BARIŞTA, A.g.k., s. 5.

Güney Sibirya’da Altay dağları eteklerinde Pazırık’ta Rus arkeologu Rudenko tarafından açılan M.Ö. 4. ve 3. yüzyıldan kalma kurganlarda Hunlardan bir çok eşya ve buzlar içinde binlerce yıl bozulmamış hayvan ölüleri bulunmuştur.⁵¹ Leningrad Ermitage Müzesi’nde saklanan bu eserler arasında halı, kumaş, renkli keçe applike örtüler gibi, hayvan kavgaları ve insan figürleri ile süslü çok zengin tekstil işleri vardır.

Resim 21. Pazırık Kurgan’ından çıkarılan keçe üzerine hayvan figürlü aplikeli belleme (eğer altı örtüsü) den detay.

Göktürkler dönemindeki işlemler hakkında bazı yazılı bilgiler mevcuttur. 515 yılında Çinli Song Yun Eflalit (Akhunlular) hükümdarının işlemeli ipekli elbiselerle büyük keçeden yapılmış çadırlarda oturduğundan söz etmektedir.

⁵¹ Oktay ASLANAPA, **Türk Sanatı**, s.1.

Türklerin Anadolu'ya güçlü bir tekstil sanatı ile geldikleri bilinmektedir. Bütün Türk boylarının kullandığı kelimelerden oluşan “ Divan-ü Lügat-it Türk” bu konuda bilgi vermektedir. ⁵²

Selçuklu döneminden kalan Muhammed oğlu Hoylu nakkaş albümünde Gülşah ve Varka hikayesini bezeyen minyatürde işlemelerle bezeli olarak resmedilen çadır dönemin işleme sanatı hakkında bilgi vermektedir.

İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesinden sonra (1453) İstanbul'a Anadolu ve çevresinden çok sayıda sanatçı gelmiştir.

Şehirde yaşayan Hristiyan sanatçılarla İstanbul, el sanatları alanlarında da yeniden bir metropole dönüşmüştür. ⁵³ Bizans atölyelerinin üstüne kurulmaya başlanan ve yeniden oluşturulan Osmanlı saray atölyeleri arasında işleme atölyelerinin önemli bir yeri vardır.

İstanbul'da kurulan ve saraya hizmet veren Karhane-i Hassa ve Ehl-i Hiref-i Hassa'da iki bin sanatkar çalışmıştır. Altın işleme yapanlar, simkeşhanlar, ipekçiler, ve Terziler Karhanesi'nde, saray nakkaşları tarafından çizilen desenler, farklı malzeme ve tekniklerle neredeyse günlük ve törensel anlamda kullanılan her türlü eşyada, Osmanlıların kendilerine özgü yorumuyla uygulanan işleme ile hayat bulmuştur. ⁵⁴

---

⁵² H.Örcün BARIŞTA, **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri**, s. 6.

⁵³ H. Örcün BARIŞTA, **İstanbul Ansiklopedisi**, 259.

⁵⁴ Ayça Özer DEMİRLİ, A.g.k., s. 12.

2.2. 16-18. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemelerine

Fatih Sultan Mehmed' in ölümünden sonra sarayda gelişen, ölen sultanların giysilerini bohçalayarak saklama geleneği Osmanlı İmparatorluğu Dönemi işlemelerini 15. yüzyılda kısa bir boşluktan sonra 16. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar kopmadan izlememize olanak sağlamaktadır.⁵⁵ Geçmiş dönemlerden günümüze ulaşan işlemelerin yanısıra bazı belgeler, yazılı kaynaklar, yerli yabancı sanatçıların yapmış oldukları minyatürler, gravürleri, suluboya resimler, fotoğraflar ve bazı mezar taşlarındaki tasvirler o dönem işlemleri hakkında bizlere bilgi veren belgeler niteliğindedir.

Osmanlı döneminde işlemler başlıca saray, çarşı ve ev olmak üzere üç merkezde üretilmekteydi. Giderek bu merkezlere ordu atölyeleri, tekkeler ve 19.yüzyılda Mithat Paşa tarafından kurulan Kız Sanat Okulu eklenmiştir.⁵⁶ Bu sayede işleme üretim alanı da genişlemiştir.

Saray atölyeleri 16. yüzyılda Topkapı Sarayı'nın birinci avlusunda yer almaktaydı. Topkapı Sarayı Arşivi'ndeki 1526 tarihli Ehl-i Hiref Defteri'nin 8. ve 9. sayfalarında "Cemaat-ı Zerduzan" (altın işleyicileri) başlığı altında yer alan Tebrizli Bülbül, Beşaret Gürcü, Bosnalı Hemdem isimleri ve "Cemaatı Kazzazan" başlığı altında kayıtlı Bosnalı Mehmed, Pervane, Rus Yusuf, Kasım ve Arnavut İsa Bali bin İlyas isimleri imparatorluğun farklı bölgelerinden gelen ustaların saray atölyelerinde beraber çalıştığını belgelemektedir. 17. yüzyılda Evliya Çelebi, Seyahatname adlı eserinde kaftan ağası, çamaşır ağası, makramacıbaşı, seccadecibaşı, peşkir ağası gibi saray görevlilerine değinmektedir.⁵⁷

⁵⁵ H.Örcün BARIŞTA, **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemleri**, s. 13.

⁵⁶ H. Örcün BARIŞTA, **İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt 4, s.295.

⁵⁷ A.g.k.

Sarayda kullanılan işlemlerin tümünün saray sanatçıları tarafından işlenmediğini, saray dışında çarşı esnafına sipariş olarak verildiğini, bu durumda desenlerinin saray nakkaşları tarafından çizildiği, örneklere uygun renklerinin dahi saray sanatçıları tarafından tespit edildiği kaynaklardan bilinmektedir.⁵⁸

Usta ve sanatkarların üretimlerini sürdürdükleri çarşı devlet tarafından denetlenmekteydi. İmparatorluğun en görkemli çarşısı Kapalıçarşı'dır.⁵⁹ Kapalı çarşıda İstanbul işlemlerinin yanı sıra imparatorluğun çeşitli yerlerinden gelen işlemler de satılmaktaydı. Bu özelliğiyle çarşı bölgeler arası sanat ve kültür geçişinde sağlandığı bir yerdi.

Tekke ve kiliselerde de dini amaçlı işlemler yapılıyordu, Mevlevihaneler, Rum patrikanesi ve Ermeni kilisesinin yanı sıra yahudi sinagoglarında ruhban sınıfı ve ritüeller için görkemli işlemler tasarlanmaktaydı.⁶⁰ Günümüzde Konya Mevlana Müzesi'nde dini yazılarla bezenmiş, işlemeli eserlerden oluşan bir koleksiyon bulunmaktadır.

16. yüzyılda en çok elyaftan, 45-50 cm genişliğinde, elde seyrek ve düzenli dokunmuş, ince, bej keten kumaşlar kullanılmıştır. Keteni ipek atlas ile üstü ipek havlı, zemini keten çözgülü kadifeler izlemektedir. İpek atlaslarda kemik beyazı, yakut rengi, kadifelerde yakut rengi sayıca çoktur. Seraser kumaşında ya bazı aplike çalışmalarında ya da yalnız başına kullanıldığı görülmektedir.⁶¹ Bu döneme ait bazı merasim mendillerinde, batık tekniği ile hazırlanmış zemin üzerine de işlemlerin yapıldığı görülmektedir. Dokumalar dışında deri de işlemlerde gereç olarak kullanılmıştır.

⁵⁸ Selma DELİBAŞ, **Topkapı Sarayı**, s. 314.

⁵⁹ H. Örcün BARIŞTA, A.g.k., s. 295.

⁶⁰ A.g.k.

⁶¹ H.Örcün BARIŞTA, **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemleri**, 29.

Günümüze ulaşan parçalardan bir örtüde kullanılan, teknik sayısının, genellikle ikiyi aşmadığını, daha çok tek teknik ile yapıldığını görmekteyiz. En yaygın uygulanan teknik pesent ve yüzey pesenttir. Bu dönemden günümüze ulaşan Topkapı Sarayı' ndaki taht örtüsünde görüldüğü üzere applike, kordon tutturma yanısıra altın, metal plakalarla yapılmış süslemeler yapılmıştır.

Resim 22. Topkapı Sarayı arşivinden metal plaka kapamalı taht örtüsünden detay.

16. yüzyıl işlemlerinde genellikle gerçek üstü bir üslup görülür. Bu üslup geometrik çizgilerle ortaya çıkan bazen soyut bazen simgesel motifler, daha çok da kareler, dikdörtgenler, üçgenler ve dairelerden oluşmaktadır. Dönemin en gözde bitkisel motifleri; nar çiçeği, lale, karanfil, zambak, sümbül, yaban gülü, enginar ve çınar yaprağıdır.⁶² Kimi örneklerde bitkisel bezemelerle birlikte rumi motifleri kuş, kuzu, ejder figürleri, yıldız, çintemani, geçmeler gibi geometrik motifler yada kufi, nesih yazıların bir arada kullanıldığı görülmektedir.

Hatailer, saz üslubunun yaprakları başlıca motifleri oluşturmaktadır.⁶³ Hatai üslubuda rumi gibi klasik Türk sanatını oluşturan desen üslublarından. Stilize edilmiş bitki motiflerinden oluşmaktadır. Orta Asya'da ortaya çıkmıştır ve en eski örneklerine 8 – 9. yüzyıllarda Uygur Türkleri tarafından yapılmış duvar resimlerinde rastlanmaktadır.

Bu dönem sülemelerinde anti naturelist bir yaklaşım söz konusudur. Somut varlıklar stilize edilerek bu varlıkların özü, temel karakteri betimlenmiştir. Işık gölge ve perspektif gibi unsurlardan kaçınıldığı gözlenmektedir.

16. yüzyıla ait işlemlerdeki renklerin çeşitleri ve adedi daha sonraki yüzyıllara nisbeten daha azdır.⁶⁴ Sadece iki renkle işlenmiş desenli kumaşlara da rastlanmaktadır.

---

⁶² Metin SÖZEN – Şemsi GÜNER, **Geleneksel Türk El Sanatları**, s. 28.

⁶³ Selma DELİBAŞ, **Geleneksel Türk Sanatları**, s. 173.

⁶⁴ Melek CELAL, **Türk İşlemleri**, s. 19.

Ana renkler; domates kırmızısı, lal rengi, indigo mavi, boncuk mavidir. Yardımcı renkler ise; beyaz, sabun yeşili, sarı ve bejdir.⁶⁵ Desenlerde renkler net ve çarpıcıdır. Birbirine kontrast renklerin bir arada kullanıldığı gözlenmektedir.

Resim 23. Yapı Kredi Koleksiyonundan 16. yüzyıla ait işlemeli sofa altı nihalisi.

Kompozisyonlar, işlenen parçanın biçimine ve işlevine bağlı olarak ya bütün yüzeyi kaplar ya bordürler oluşturur yada serpm motifler halinde düzenlenmiştir.

⁶⁵ H.Örcün BARIŞTA, *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri*, s. 37.

17. yüzyıl Osmanlı işleme örneklerinde önceki yüzyılın sanat anlayışından yavaş yavaş bir kopma görülür. Bu yüzyıl, gerçekçi denilebilecek bir üslupla natürmorta ve manzara ressamlığına ilk adımların atıldığı dönemdir.⁶⁶ İşlemelerde, perspektif, renk gibi unsurlara değinilmeye başlandığı yüzeye hareket kazandırılmaya çalışıldığı gözlenmektedir.

İşlemelerde tasvir sanatındaki boyutlandırma renk tonlarını elde etmeye elverişli işleme teknikleri, pastel ve aynı rengin tonlarında ipliklerle yapılan uygulamalarla kendini göstermiştir.⁶⁷

İşlemelerde genellikle ince, seyrek dokunmuş, kaliteli, bej, keten kullanılmıştır. İpek türlerinde ise yumuşak, ince, parlak dokuma atlasın kırmızı, mavi, bej, yavruağzı v.b. gibi renklerle 16. yüzyıla kıyasla daha yaygınlaştığı ipek ve metal ipliklerle dokunmuş, seraserlerin saray kesiminde seçildiği altunum gümüşüm türü seraserlerin ince metal plaka aplike, zümrüt, yakut v.b. gibi değerli taşlarla bezendiği deri üzerine yapılan süslemelerin süregeldiği keçenin kullanıldığı görülmektedir.⁶⁸ Yüzyılın en tipik kumaşı gezidir.⁶⁹

17. yüzyıldan günümüze ulaşan işlemeli eserlerdeki bir örtü üzerinde kullanılan işleme tekniği sayısının diğer dönemlere göre arttığı gözlenmektedir.

Hesap işi, sarma, kesme ajur, balıksırtı, hasır iğne, v.b. gibi teknikler uygulanmıştır. Bu dönemde pesentin yanısıra hesap işinin yaygın bir biçimde kullanıldığı dival işi çeşitlemeleriyle, buhara atmasının 16. yüzyıla kıyasla çoğaldığı görülmektedir. Bu yüzyılın en tipik tekniği bir grup kavuk örtüsü üzerinde beliren ince iş olarak nitelendirilen kum iğnesidir.⁶⁹ Saraya ait bir grup tören eşyası arasında kordon tutturma tekniği yanısıra metal ve yeşim plakalarla bezenmiş, taht örtüsü, ok ve yay torbası v.b. gibi örnekler de mevcuttur.

⁶⁶ Metin SÖZEN – Şemsi GÜNER, A.g.k.,

⁶⁷ Selma DELİBAŞ, **Geleneksel Türk Sanatları**, s.174.

⁶⁸ H. Örcün BARIŞTA, A.g.k., s. 54-55.

⁶⁹ A.g.k., s. 56.

Küpeçiçeği, ful, bahar dalı, çarkıfelek, servi, ve hurma ağaçları gibi bitkisel motiflere vazo, ibrik, çarık gibi yeni nesnelere de katılmıştır.⁷⁰

Resim 24. 17. yüzyıla ait işlemeli bohça 115 x 97 cm.

⁷⁰ Metin SÖZEN – Şemsi GÜNER, A.g.k.

Kompozisyon olarak küçük çiçek buketlerinin sıralanması veya serpiştirilmesi en sevilen tür olmuştur. İstanbul'un ve saray çevrelerinin bahçelerinde giderek artan çiçek yetiştirme merakının sonucu olarak pekçok çiçek türü Türk işlemlerine girmiştir.⁷¹ Dönemin diğer sanat dallarında da görüldüğü gibi üçüncü boyutun verilmeye çalışıldığı gölgeli boyamalı, bazen kurdellalarla bağlanmış çiçek buketleri, meyva dolu tabakları işleme sanatında da uygulandığını görmekteyiz. Kitap süslemelerinde uygulanan şükufe adı verilen bu tarz naturelist usluba geçiş niteliğindedir ve 18. yüzyılda çokça görülmektedir.

Yeni bir konu olarak gelişim gösteren nesneli bezemeler kapsamında kandil, sütun, kemer v.b. gibi tasvirlerle de yer verildiği ve interior (yapı-içi) resime doğru adımlar atıldığı fark edilmektedir. Çevresini hurma ağaçlarıyla donatılmış, üzerinde kandiller sarkan sütun ve kemerlerle belirlenmiş interior ve manzara ressamlığına doğru da adımlar atıldığına işaret etmektir.⁷² Bu tarz işlemler daha çok seccadelerde görülmektedir.

Yüzyılın ilk çeyreğinde, geçen yüzyılın gözde renkleri olan domates kırmızısı, lal rengi, çivit mavisi önemini korurken yüzyılın ikinci yarısında bej, sütlü kahverengi, sarı, pembe, mavi ve yeşilin pastel tonlarıyla çok daha sık görülmektedir.⁷³ Bu yüzyılda İşlemlerde kullanılan renk sayısı artmakla beraber ayrı rengin farklı değerleri bir arada kullanılmaktadır.

18. yüzyılda geçen yüzyılda bilinen işlemeli örnekler çocuk kaftanları ve giysiler, mahramalar, puşideler (lahit örtüleri) ve zukak parçaları katılmıştır. Sefer sırasında ordugahın çevresine duvar gibi gerilen bu bezlerin çok sayıda işlemeli örnekleri günümüze kadar ulaşmıştır.

⁷¹ Selma DELİBAŞ, A.g.k., s. 174.

⁷² H.Örcün BARIŞTA, A.g.k., s. 58.

⁷³ Metin SÖZEN – Şemsi GÜNER, A.g.k.

18. asır başlangıcına kadar bütün dokumaların yüzde doksanı yün, keten ve pamuktan yapılıyordu. İpek, yöneticiler ve zenginler tarafından kullanılırdı.⁷⁴ 18. yüzyılda 16. ve 17. yüzyıllarda görülen ince, kaliteli, bej ketenlerin kalınlaştığı ve giderek yerini pamuklu dokumalara bıraktığı gözlenmektedir. Yollu, dökmeli türleriyle pamuklu dokumalar özellikle yüzyılın ikinci yarısında geniş uygulama alanı bulmuştur. Atlas ve kadife türlerinin pamuk bileşimleriyle gerçekleştirildiği bu dönemde, gezinin ve çuhanın da kullanıldığı görülmektedir.

Saray kesiminde bazı örneklerin inciyle bezendiği ve özellikle bir grup çocuk kaftanında hazır harç kordonların kullanıldığı görülmektedir. Bir başka grup çocuk kaftanında metal iplikle tığla yapılmış tentenelerin aplike edilerek uygulandığı görülür.⁷⁵ Tentenenin bir diğer adı da danteldir ve tığla örülen örgülere denir.

18. yüzyılda bir yandan 16 ve 17. yüzyıllarda kullanılan teknikler saray dışında da uygulanırken; kordon tutturma, ilme, çin iğnesi, gölgeli pesent, sarma çeşitleri ve muşabbakın beğeni kazandığı görülmektedir. Bordür türlerinde susma ve kesme ajurların önemini koruduğu ve yüzyılın sonunda tığ ve kordon tutturma oyalı harçların beğeni kazandığı görülür.⁷⁶ Deri üzerine yapılan işlemlerde klaptan ve boncuk kullanılmaya başlanmıştır.

On sekizinci yüzyılda Osmanlı imparatorluğunun Batı dünyasına kapılarını açması ile birlikte, her şeyde olduğu gibi süslemecilikte de değişiklikler meydana gelmiştir. Bu da Batının oluşturduğu barok, ampir ve rokoko stilleri mahalli karakterlerle karışarak “Türk Rokokosu” adı verilen yeni bir üslubun doğmasını sağlamıştır.

⁷⁴ Aydın UĞURLU, “ Osmanlı Dönemi Dokuma Ürünlerinde Çeşit Zenginliği ”, **İlgi**, S. 52, s. 5.

⁷⁵ H.Örcün BARIŞTA, A.g.k., s. 74.

⁷⁶ H.Örcün BARIŞTA, **Thema Larousee Milliyet**, C.6, s.306

Batı etkisi 19. yüzyıla doğru giderek artmış ve bunun sonucunda yeni zevkler ve yeni motifler ortaya çıkmıştır. Türk Rokokosu adı verilen bu yeni üslup işleme sanatını da etkisi altına almıştır. Girlandlar, büyük akanthus yaprakları, yeni üslupta vazolar, sepetler ve bunlardan çıkan daha doğrusu fişkırın çiçekler, üçüncü boyut verilmiş güller, yaseminler, menekşeler işlemlere konu olmuştur.⁷⁷

Resim 25. Yapı Kredi koleksiyonlarından, 18. yüzyıla ait vazo içerisinde çiçek deseni işlemeli makrama.

Bahar dalları ve karanfillerle tasarlanmış ağaç biçimi ve karanfil demetleriyle bezenmiş, bitkisel bezemelerin genellikle tabak vazo ya da kurdela fiyonklarla karma olarak yansıtıldığı bu arada natürmort olarak nitelendirilebilecek tabakta meyvalar, vazoda çiçekler v.b. gibi konuların ağırlık kazandığı gözlenmektedir.

I. Abdülhamit devriyle (1774-1789) fiskiyeli havuzlar, bahçe mimarisi, saksı içinde meyve ağaçları, rokoko tarzı işlemede yer almıştır.⁷⁸ Somut biçimlendirmelerde önceki yüzyıllara kıyasla daha gerçekçi bir gözle doğaya yaklaşım bir grup örnekte dikkat çekmektedir. Daha gerçekçi çizgiler daha oranlı, daha zeminle ilişkili ve daha yuvarlak hatlı çizgilerle oluşturulmuş motifler bu grup için tipik birer örnektir. Belli bir perspektif endişesi ile tasarlanmış motiflerde stilize etmek yavaş yavaş ikinci plana itildiği gözlenmektedir.

⁷⁷ Selma DELİBAŞ, *Geleneksel Türk Sanatları*, 174.

⁷⁸ Nurhayat BERKER, *İşlemler*, s. 11.

Resim 26. 18. yüzyıla ait ipek iplikle hesap işi tekniğinde cumbalı ev ve selvi ağaçları işli tülbentten detay.

Hat sanatında katkısıyla dua şeritleri, ayetlerle bezenmiş puşideler üzerinde karşımıza çıkmaktadır.⁷⁹ Bu tür yazılı işlemler genellikle panolarda puşidelerde sancaklarda görülmektedir.

Batının etkisi ile, kimyasal boyaların kullanılmaya başlandığı 18. yüzyıl işlemlerinde renk ve hatta desen itibariyle sivilizasyondan realizme doğru yaklaşma gerçekleşmektedir.⁸⁰ Bir rengin bir çok farklı değerlerinde ipliklerle özellikle çin iğnesi tekniği uygulanarak hacimli gerçekçi motifler oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu yüzyıldaki işlemler daha renkli ve canlı görünümündedir.

18. yüzyılda giderek bütün yüzeyi kaplayan süslemelerin azaldığı yerine bordürlere diğer bir ifadeyle yüzeyin belli bir ünitesinin bezenmesine bıraktığı görülmektedir. Resim sanatına yaklaşan tasarımlar gözlenmektedir.

⁷⁹ H.Örcün BARIŞTA, *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemleri*, s. 88.

⁸⁰ Aysel BARIŞKAN, *Kültür ve Sanat*, S. 4, s. 79.

2.3. 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri

19. yüzyılda siyasi ekonomik bunalımlar, Rus savaşları, Mısır isyanları gibi sebeplerle zayıflayan, gerileme devrini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu'nda işleme gibi bazı süsleme sanatlarında duraksama görülmemiş ve çok parlak bir dönem yaşanmıştır.⁸¹ Bu dönemden günümüze ulaşan çok sayıda işleme eser bulunmaktadır.

19. yüzyılda İstanbul'da ticari amaçlı pek çok işlemecinin çalıştığını gezginlerin notlarından ve yerli kaynaklardan bilmekteyiz.

Samatya'da Yeniköy'de, Boğaziçi'nin çeşitli semtlerinde ve çoğu da şehrin içinde yüzlerce işçinin çalıştığı kuruluşlar vardır. Bu iş yerlerinden bazılarında üçyüz civarında, şehrin içindeki Sadullah-Robert-Levy firmasında ise altıyüz işçinin çalıştığını belirten kaynakların varlığı, işlemenin, işlemeli kumaşların önemli bir üretim dalı haline geldiğini göstermektedir.⁸² İşleme sanatının kadın ve erkek bir çok kişinin geçimini sağladığı bir iş sahası olduğu gözlenmektedir.

Ders programında nakışla ilgili ders bulunan rüştüyelerin açılış tarihi olan 1859, hanımlara teknik eğitim verilmesinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ancak, Midhat Paşa tarafından ordunun dikim ihtiyacını karşılamak üzere öksüz kızlar için açtığı ıslahhanenin tarihi olan 1864 yılı bunun için daha doğru bir tarih olarak kabul görmektedir.⁸³ Daha öncesinde mesleki eğitim çıraklık sistemi ile yürütülmüştür.

Batılılaşma olgusu ile kıyafetler ve geleneksel adetlerdeki farklılaşmalarla işleme yapılan eşyalar çeşitlenmiştir. İşlemede yeni yer almış cilbent, cüz kesesi gibi örnekler Sultan II. Mahmut döneminde zorunlu kılınan ilköğretimin; ceket ve taht saçağı gibi türler yeni etek öpme biçiminin; gelin duvakları ve kemerler yeni giysilerin; karyola etekleri ve yatak takımları, yeni işleme alanlarıdır.

⁸¹ Melek Sevüktekin APAK – Filiz Onat GÜNDÜZ – Fatma Öztürk ERAY, A.g.k., s. 51.

⁸² Selma DELİBAŞ, A.g.k., s., 176.

⁸³ Ayça Özer DEMİRLİ, A.g.k., s. 15-16.

Kahve nihalileri yüzyılın tipik özelliklerindedir. 19. yüzyıl Osmanlı'da kahve sunum töreni sitil takımı, kahve fincanları ve zarflarla yapılmaktaydı. Sitil takımının parçası olan sitil puşideleri, yuvarlak formlu, altın veya gümüş metal iplikle dival veya sarma işlemeli ve pul işiyle hareketlendirilmiş örtülerdir.⁸⁴ Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonunda 19. yüzyıldan kalma bir çok sitil puşidesi bulunmaktadır.

Resim 27. Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonundan 19. yüzyıla ait atlas kumaş üzerine altın metal iplikle dival işi tekniğinde işlenmiş stil puşidesi.

---

⁸⁴ A.g.k., s. 100.

İşlemelerin Osmanlı ordusunun üniformalarına kadar yayılmasıysa yeni bir adım sayılmaktadır. Nişan düğün gibi özel törenler için işlenmiş kupon kadın kumaşları da ilk defa bu yüzyılda görülmektedir.⁸⁵ Kupon Fransızca Coupon kelimesinden gelmektedir. Kupon kumaş ise tek bir giysilik dokunmuş ve kesilmiş veya işlenmiş üstün nitelikte parça kumaş anlamındadır.

Geleneklerin uzantısı olan parçalar arasında, pamuklu havluların ayrı bir yeri vardır. Hamamda kız gösterme, gelin hamamı v.b. gibi özel günlerde kullanılan bu havluların bir grubunda oğlan evinden kız evine gönderilen bohçalarda, plastik değerler dışında halk edebiyatı açısından da önem taşıyan manilere rastlanmaktadır. Benzer bir durum giyimi tamamlayan çevreler için söz konusudur. Çevreler arasındada manilerle süslenmiş örnekler vardır.⁸⁶ Yazı ile yapılan işlemlerle süslü panolar da bu yüzyılda oldukça yaygındır.

19. yüzyıl işlemleri arasında puşide levhaları da bulunmaktadır. Puşide levhası mezar anıtlarında sandukaların ön cephesine yerleştirilen ölen kişi ile ilgili bilgi veren, açıklama içeren işlemeli örtülere denilmektedir. Ya atlas ya kadife ya da deri üzerine dival işi ile işlenmişlerdir. Üç boyutlu tasarımlarıyla işleme sanatında çadırlar gibi ayrı bir yer tutmaktadır.

Bir grup puşide levhasında ise 18. yüzyılda olduğu gibi tarikat sembolleri olan külahlardan sikke tasvirleri bulunmaktadır.

---

⁸⁵ Metin SÖZEN – Şemsi GÜNER, A.g.k.

⁸⁶ H.Örcün BARIŞTA, A.g.k., s. 93.

Resim 28. Mevlana Müzesi koleksiyonundan Atlas üzerine sarma tekniğinde işlenmiş puşide levhası 19. yüzyıl. 102x38 cm.

Resim 29. Mevlana Müzesi koleksiyonundan, atlas kumaşa, sehba üzerinde mevlevi sikkesi işlemeli puşide levhasından detay.

19. yüzyılda üzerine işleme yapılan gereçler el dokumaları, fabrikasyon kumaşlar, yazmalardan oluşan tekstil ürünleri yanı sıra deri, keçe şeklinde sıralanabilir. El dokumalarıyla Bursa, Denizli, Konya, Beyşehir keten dokumalarıyla; Rize, Kastamonu ipek dokumalarıyla; Bursa, Ödemiş, Tire keçesiyle Konya, Afyon bilinmektedir. Konya'nın kıvratmaları, Kastamonu'nun sarı kıvrakları yollu, dökmeli, pamuklu keten tezgah dokumalarına Ödemiş' in pembezar dokumaları ipek tezgah dokumalarına örnek verilebilir. Fabrikasyon dokumalar ise ince ipek, yollu ipek, atlas, tafta, pamuklu atlas, organze, kadife, havlu şeklinde sıralanabilir.⁸⁷ Yüzyılın en önemli kumaşları Hereke kumaşlarıdır. Hereke kumaşları Kocaeli'ye bağlı Hereke'de 1842-44 yıllarında kurulmuş olan dokuma fabrikasında üretilen kumaşlardır.

İşlemlerde kullanılan iplikler ipek, pamuklu, yün buklet, kadife iplikler ve metal iplikler olarak sıralanabilir. Kuşkusuz yüzyılın ilgi çeken iplikleri Kastamonu, Amasra gibi merkezlerde beliren yün ipeğidir. Saray çevresinde 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra giderek beğeni kazanan kadife iplikler de kullanılmıştır.⁸⁸ Metal ve ipek karışımı harçlar, püsküller kordon tutturma tekniğiyle bir çok farklı yerde sıkça uygulanmıştır.

Zenginliğin simgesi olan altın ve gümüş, kolay işlenir olması ve çürümez özellikleri nedeni ile de tercih edilmiştir. 19. yüzyıl işlemeli eserlerde düz kesme telin, bükme telin, tırtıl telin, titrek telin (kurtçuk) hemen her çeşidi kullanılmıştır.⁸⁹ Örneklerini günümüze ulaşan Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonundaki stil puşidelerinde görmekteyiz.

---

⁸⁷ A.g.k., s. 98.

⁸⁸ A.g.k., s. 104.

⁸⁹ Ayça Özer DEMİRLİ, A.g.k., s. 18.

Resim 30. Dolma Bahçe Sarayı Koleksiyonundani ipek kadife üzerine pul ve tırtıl teller ve dival işi tekniğinde işlenmiş sitil puşidesinden detay.

Yüzyılın sonlarında pul, boncuk, inci, elmas, mercan v.b. gibi süsleyici gereçler de metal ipliklere eklenerek gösterişli işlemler yapılmıştır.⁹⁰ Pul, boncuk işi kimi zaman diğer bir tekniğin yanında süslemeyi daha çarpıcı kılmak amaçlı kullanılmışsada tek başına kullanıldığı örnekleri de mevcuttur.

Eserlerde kullanılan pulların günümüzde ayar tespitleri yaptırılmış, seccade, puşide, ve mahramalarda kullanılmış pulların büyük kısmının 990 ayar gümüş pul ve 990 ayar gümüş pul üzerine altın kaplama olduğu tespit edilmiştir.⁹¹

Resim 31. Dolma Bahçe Sarayı Koleksiyonundan kırmızı renkli atlas kumaş üzerine gümüş ve altın pullarla pul işi tekniğinde işlenmiş sofra puşidesinden detay.

⁹⁰ H.Örcün BARIŞTA, A.g.k., s. 105.

⁹¹ Ayça Özer DEMİRLİ, A.g.k., s. 18.

Bu yüzyılın süsleyici gereçleri açısından getirdiği yenilik ipek kozalarından yapılan çiçek yaprakları ve oyalara kullanılmasıdır.⁹² İpek kozalarından oluşturulan oyalara panolar, fotoğraf çerçeveleri oluşturulmuştur.

Yüzyılın ilgi çeken bir başka süsleyici gereci ise giderek beğeni kazanan tentene (dantel) lerdir. Ya şerit ya yuvarlak, kare, üçgen v.b. gibi geometrik formlarda tentenelerle bezenmiş işlemler mevcuttur.

Resim 32. Tentene (dantel) applike edilmiş zincir işi tekniğinde işlenmiş kumaştan detay.

Yüzyılın ilgi çeken bir uygulama biçimi de işleme ile oya tekniklerinin bir arada kullanılarak yapılmış parçalar üstünde belirmektedir. Bu parçalar arasında kordon tuturma oyalara bezenmiş kupon kumaşlardan dikilmiş üç etekler vardır.⁹³ Oya, genellikle ipek ibrişim kullanılarak iğne, mekik, tığ ya da firkete ile yapılan ince dantellere denilmektedir.

Önceki yüzyıllarda uygulanan bütün işleme tekniklerinin kullanıldığı 19. yüzyılda bir örtüde kullanılan teknik sayısının arttığı görülmektedir. Bu dönemde anavata, astragan iğnesi, yama işi ve ajur çeşitlemeleri yeni teknikler olarak fark edilmektedir.⁹⁴ Maraş işi de denilen dival işi tekniğinin bu dönemde çok fazla kullanıldığını günümüze ulaşan eserlerden bilmekteyiz.

⁹² H. Örcün BARIŞTA, *İstanbul Ansiklopedisi*, C.6 s. 190.

⁹³ H.Örcün BARIŞTA, *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemleri*, s. 108.

⁹⁴ A.g.k., s. 111.

Resim 33. Dolma Bahçe Sarayı Koleksiyonundan kırmızı atlas kumaş üzerine altın tel ile dival işi tekniğinde işlenmiş stil puşidesinden ayrıntı.

Tohum işi ve Çin iğnesi gibi doğayı gerçekçi bir üslupla yansıtmaya uygun tekniklerde kullanılmıştır.

Resim 34. Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonundan Yeşil renkli atlas kumaş üzerine ipek ipliklerle çin iğnesi tekniğinde işlenmiş çiçekler ve altın telle sarma tekniğinde işlenmiş dal ve yapraklarla süslenmiş seccadeden detay.

Bu yüzyıldaki çadır işlemlerinde; applike, sarma, Çin iğnesi, dolgu sarma, Maraş işi, tekniklerinin en fazla kullanıldığı, balık sırtı, tohum işi, zincir işi, iğneardı sapişi, kum iğnesi, pesent, kordon atması, sarhoş bacağı, pul işi, hasır iğnesi gibi tekniklerin ilave edilerek uygulandığı görülmektedir.⁹⁵ İstanbul Askeri Müze’de bu yüzyıla ait çadırlar bulunmaktadır.

Somut konulara eklenen yeni bitkisel bezemler; kavun, karpuz, üzüm, sarmaşık, asma, salkım söğüt, palmiye, mimoza, ayçiçeği, fındık, çilek nesneli bezemele; hançer, sepet, saray, kule, kuyu, kapı, minber, avize, selsebil, havuz, ev, türbe, kümbet, cami, kayık, gemi ve yelkenli figürlü bezemeler ise; at, balık, geyik, horoz v.b. gibi hayvanlar olarak sıralanabilir.⁹⁶ Bu yüzyılda bahçeler, kır manzaraları, deniz manzaralarından kesitler alınarak tasarlanmış motifleriyle bezenmiş işlemler de bulunmaktadır.

Manzara motifleri arasında bir grup çadırdaki beliren şerit gibi devam eden panoramalar vardır. Panoramalar İstanbul’un o günkü sahil sarayları ve deniz ulaşım araçları yanı sıra bahçeleri konusunda bizleri aydınlatmaktadır.⁹⁷ Askeri Müze koleksiyonunda yer alan çadırlarda bu tip işlemleri görmekteyiz.

Resim 35. Askeri Müze Koleksiyonundan, İstanbul panoraması ile bezenmiş II. Mahmud’a ait sayebandan detay.

⁹⁵ Taciser ONUK, **Osmanlı Çadır Sanatı**, s.193

⁹⁶ H. Örcün BARIŞTA, A.g.k., s. 113.

⁹⁷ Rüçhan ARIK, **Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı**, s. 126.

Sergilenen mimari tasvirleri biçimi değiştirilen, İstanbul Kız Kulesi, yanarak kaybolan Çırağan Sarayı v.b. gibi mimari örnekleriyle ilgili ip uçları vermektedir. Özellikle Çırağan Sarayı tasvirinde mimari üniteler yanı sıra mimari biçimlerin ince detaylarına kadar verilmiş mimari elemanlar saray kompleksini gözler önüne sermektedir.⁹⁸ Bu dönem işlemleri İstanbul'dan deniz manzaraları ile resim sanatına yaklaşım göstermektedir.

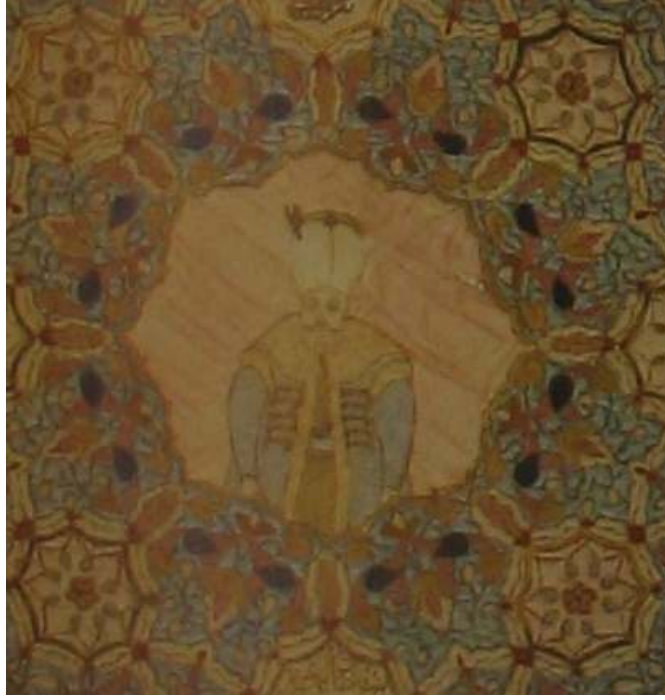
Manzara tasvirlerine bir grup makrama, çevre havlu gibi küçük boyutlu örneklerde de rastlanmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi'nde böyle bir grup seçkin örnek sergilenmektedir. Bir grubu özel koleksiyonlara yayılmış örneklerde vardır. Bunlar arasında köprüler, ağaçlar ve kuşlar arasına serpiştirilmiş yapılar, sayebanlar ve bir çeşme çadırı ile bezenmiş bir makramanın ayrı bir yeri vardır. Kültür tarihimiz açısından değerli belge niteliğindeki eser çok katlı kuleli şato biçiminde mimari örnekleri ile ilgi çekmektedir.⁹⁹ Manzara tasvirleri kimi örneklerde sivilize edilmiş bir şekildeymiş kimi örneklerde ise naturalist bir şekilde tasvir edilerek işlenmiştir.

Yüzyılın beğeni kazanmış bir konusu da portrelerdir. IV. Mustafa (1807-1808), II. Mahmud (1808-1839), Abdülmecid ve II. Abdülhamid (1876-1909) portreleri işli bir grup yastık ve panonun yanı sıra Mısır Kahire Müzesi'ndeki bohça, resim sanatına yaklaşım gösteren ürünlerdir.¹⁰⁰

⁹⁸ H. Örcün BARIŞTA, A.g.k., s. 119.

⁹⁹ Günsel RENDA, Padişah Portreleri, Sanat dünyamız, S.17, s.9.

¹⁰⁰ H. Örcün BARIŞTA, İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 4, s. 297.

Resim 36. Alanya Müzesi'nden İbrahim Han'ın resmi işlemeli yastık yüzünden detay. 19. yüzyıl

Resim 37. Manisa Müzesi'nden Sultan Abdul Aziz'in resminin işli olduğu yastık yüzünden detay. 19. yüzyıl.

Resim 38. Kahire Manial Sarayı'ndan Sultan Abdülhamid ve etrafında 6 diğer portre resmi ile işlenmiş atlas kumaş.

Yazı ile yapılan süslemelerin sayısında giderek bir artış göze çarpmaktadır. Ya bir harf ya bir kelime ya bir cümle ya da birkaç cümle biçiminde tasarlanmış yazılı bezemelerin genellikle bitkisel bezemelerle birlikte kullanıldığı görülmektedir.¹⁰¹ Yazı kimi zaman ana motif hakkında bilgi verme niteliğinde ana motifi destekler nitelikte uygulanmış kimi zaman ise yazı ana motif olup onu süslemek için onu destekler nitelikte motifler kullanılmıştır.

¹⁰¹ H.Örcün BARIŞTA, **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri**, s. 125.

Bu dönem işlemlerde motif olarak ay-yıldız ve bir merkezden çıkan şuaların kullanımının tercih edildiği görülmektedir. Şua (ışın) ve ay-yıldız motifi daha çok seccadelerde karşımıza çıkmaktadır.¹⁰²

Resim 39. Krem renkli arakiye üzerine dival işi tekniğiyle işlenmiş şualar, ve ay yıldız motifli seccadeden detay.

Bu yüzyılda yama işi ile yapılmış yorgan yüzleri, bohçalar bulunmaktadır. Halk dilinde “kırk pare” olarak isimlendirilen bu teknikte atlas, basma vb. gibi kumaşlar kullanılarak yapılmış çalışmalar vardır.

¹⁰² Ayça Özer DEMİRLİ, A.g.k., s. 17-18.

Arma biçimleriyle farklı yaklaşımlarla oluşturulmuş harfler, top, terazi, tüfek v.b. nesnelere yapılmış armalarla bezenmiş bir grup sancak 19. yüzyılın karma üsluplu örneklerine çeşitlemeler kazandırmaktadır.¹⁰³

Resim 40. Mevlana Müzesi'nden Atlas kumaş üzerine tuğra ve Osmanlı Devleti'nin arması işlemeli sancaktan detay.

¹⁰³ H.Örcün BARIŞTA, A.g.k., s. 135.

Bir grupta mimari, nesneli bezeme motiflerinden oluşan işlemler vardır. Kapı perdeleri, seccadeler ve çadırlarla sayebenlarda resimsel, gerçekçi bir yaklaşımla yansıtılmış bitkilerle mimari ya da enteryör üniteleri ile yapılmış kompozisyonlar vardır. Bir grupta konuya figür de katılmıştır.¹⁰⁴ İnsan ya da hayvan figürlerinde gerçekçi yaklaşımlar gözlenmektedir.

Resim 41. Mevlana Müzesi arşivinden 1887 tarihli, keçe üzerine klaptanla Bursa Ulu Cami-i tasviri işlemeli seccade. Alınlığında sene sene 1305 Bursa Cami-i Kebir resmidir yazısı yer almaktadır. 125x112 cm.

¹⁰⁴ A.g.k., s. 140.

19.yüzyılda tek renk iplik kullanılarak yapılan işlemlerde altın rengi, gümüş rengi, beyaz renk iplikle ya da siyah renkleri kullanılmıştır. Beyaz renkli iplikler genellikle beyaz zemin üzerine işlenmiştir.

İki renkle yapılmış süslemelerde ya altın ve gümüşrengi ya altın rengi ve beyaz ya da gümüş rengi ve mercan rengi bileşimleriyle karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁵ Gümüş rengi ve mercan rengi ile beliren grupta metal iplik yanı sıra mercanın süsleyici gereç olarak kullanıldığı gözlenmektedir.

Çok renkli işlemler başlıca iki tür iplikle yapılmıştır. Birinci tür ebruli adı verilen aynı rengin tonlarıyla boyanmış iplikler ikinci tür ise ayrı ayrı renklerdeki ipliklerdir. Ebruli iplikler arasında kadife türü buklalı iplikler yaygın kullanılmıştır.

19. yüzyıl çadır işlemlerinde; bir önceki yüzyılın süslemelerinde kullanılan renklerin sayıları artarak, tüm nüanslarının ışık, gölge tekniğine, uydurulduğu görülmektedir.¹⁰⁶ Bu yüzyılda resim sanatında görülen renk tonlamaları ve böylece elde edilen derinlik, işlemlerde de kullanılmıştır.

---

¹⁰⁵ A.g.k., s. 143.

¹⁰⁶ Taciser ONUK, Osmanlı Çadır Sanatı, s. 197.

Resim 42. Dolma Bahçe Sarayı koleksiyonundan. Somon rengi pamuklu saten kumaş üzerine, renkli kadife ipek ipliklerle çin iğnesi tekniği ile işlenmiş seccadeden ayrıntı.

Motifler bir merkezden dağılan ya da birden fazla motifin tekrarlanması ile oluşturulan bordürler biçiminde yapılan düzenlemeler ile kullanılmıştır. Bir merkezden çıkarak yüzeyi kaplayan motifler sofra örtüleri ve seccadelerde ağırlıklı olarak görülür.¹⁰⁷ Çadır, sayeban, puşide gibi üç boyutlu objelerde kompozisyon bir bütün olarak düzenlenmiştir. Desen kompozisyonu objenin formuna göre düzenlenmiştir. Benzer durum bir takım bindallı, cepken ve şalvarlarda da gözlenmektedir. Bir bütün olarak düzenlenmiş kompozisyonlar arasında işlemeli erkek traş takımlarında önemli bir yer tutmaktadır.

¹⁰⁷ Ayça Özer DEMİRLİ, A.g.k., s. 17.

Resim 43. Washington – Textile Museum koleksiyonundan, 19. yüzyıla ait pamuk kumaş üzerine ipek iplik ile çin iğnesi tekniğinde işlenmiş erkek traş takımı.

BÖLÜM III

3. 19. Yüzyıl Resimsel Eğilimli İstanbul İşlemeleri

Resim 44.

İşleme Tablo-Envanter No: 56/478

Malzemesi: Atlas, metal iplik

Boyutu: En, 89 cm, Boy, 91 cm.

Bulunduğu Yer: Dolmabahçe Sarayı 91 No'lu oda.

Dönemi: 19. yüzyıl

Tekniği: Sarma

Tanımı:

Krem rengi atlas üzerine altın ve gümüş metal iplik ile işlenmiş resim iki madalyondan oluşmaktadır. Madalyonların içlerine Sultan Abdülmecid'in ve Sultan II. Mahmud'un portreleri işlenmiştir. Portrelerin kenarlarındaki kartuşlarda "Resm-i Sultan Mahmud Han. Tarih-i veladetleri sene 1199. Cülus-ı Hümâyunları sene 1223. Müddet-i saltanatları 32 sene. Ömr-i şerifleri 55 sene", ile "Resm-i Sultan Abdülmecid Han. Tarih-i veladetleri sene 1227. Cülus-ı Hümâyunları sene 1255. Müddet-i Saltanatları 22 sene. Ömr-i Şerifleri 40 sene " yazısı ve altta "Maşallah" yazmaktadır. Maşallah yazılarının iki tarafı da bitkisel motiflerle süslenmiştir. Panonun üst kısmında Osmanlı arması yer almaktadır.

Çizim 1. Resim 44'den detay, Sultan Abdülmecid.

Çizim 2. Resim 44'den detay Sultan II. Mahmud.

Çizim 3. Resim 44'den detaylar.

Resim 45.

İşleme Tablo-Envanter No: 12/2780

Malzemesi: Atlas, ipek iplik.

Boyutu: En 46 cm, Boy 44 cm.

Bulunduğu Yer: Dolmabahçe Sarayı 152 No'lu koridor.

Dönemi: 19. yüzyıl sonu

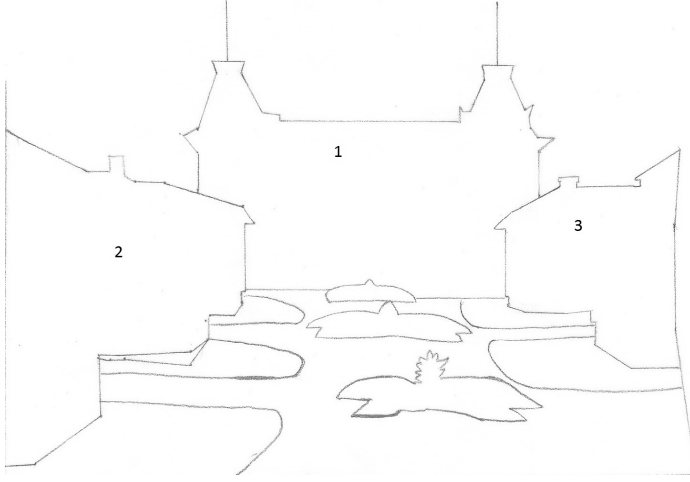
Tekniği: Sarma.

Tanımı:

Açık mavi renkli atlas üzerine kahverengi, tarçın rengi, bej, nefli renkli ipek iplikle sarma tekniği ile Sultan II. Abdülhamid tarafından yaptırılan Hamidiye Etfal Hastahanesi işlenmiştir. Bu pano başhekim yardımcısı Dr. Şinasi Beyin eşi tarafından işlenmiştir. Hastahanenin altında bir açıklama kitabesi bulunmakta ve burada “Hamidiye Etfal-ı Hastane-i Şahaneleri’nin arka cihetinden görünüş olup, tabib-i sani Hakkı Şinasi kullarının zevcesi Emine Resmiye cariyeleri tarafından cülus ..... Menus Hazret-i Hilafet Penahilerine yirmi beşinci sene-i mübarekesine takdimen nefsinin ve min gayr-ı hadd-ı takdim kılınmıştır.” Tablo, II.Abdülhamid’in 25. cülusu nedeniyle 1901 yılında hediye edilmiştir.

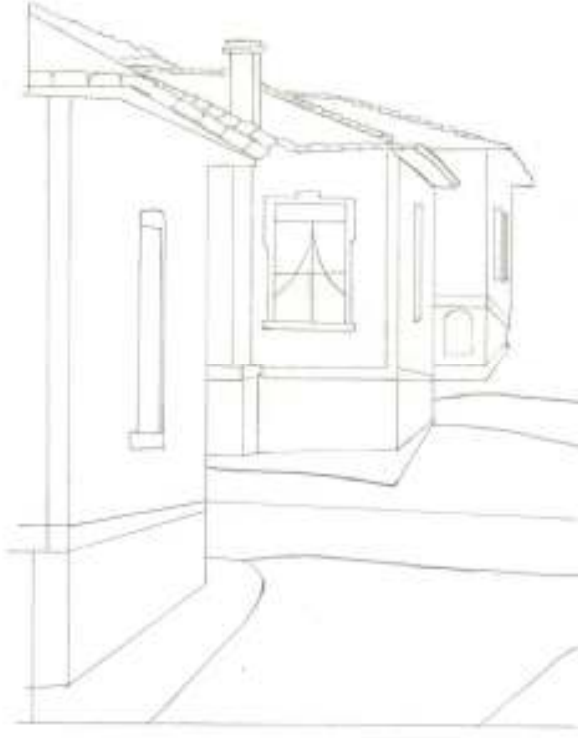
Resim 46. Hamidiye Etfal Hastanesi.

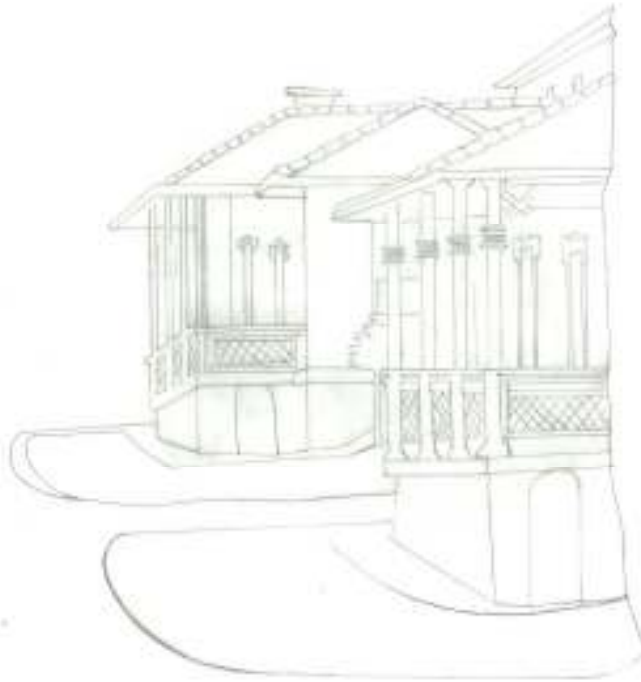
Çizim 4. Resim 45'in şeması.

Çizim 5. Çizim 4'teki 1 numaralı kısım.

Çizim 6. Çizim 4'teki 2 numaralı kısım.

Çizim 7. Çizim 4'teki 3 numaralı kısım.

Resim 47-48-49.

Sedir Eteği - Envanter No: 31/96

Malzemesi: İpekli dokuma, ipek iplik, kadife iplik, tırtıl, pul, sırma ve sim.

Boyutu: Eni,460cm, Boy,40 cm.

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı Müzesi.

Dönemi: 19. yüzyıl

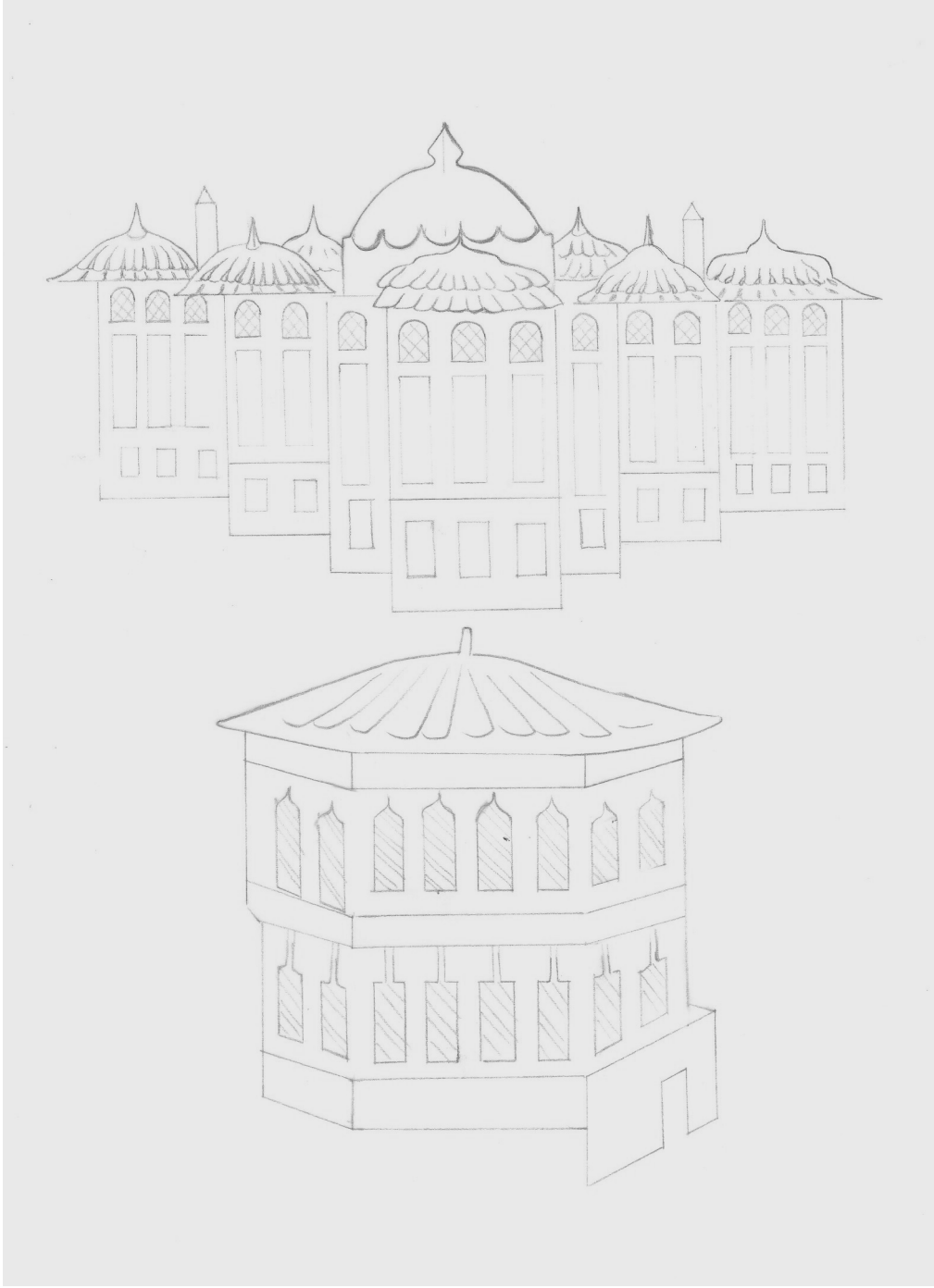
Tekniği: Sarma

Tanım:

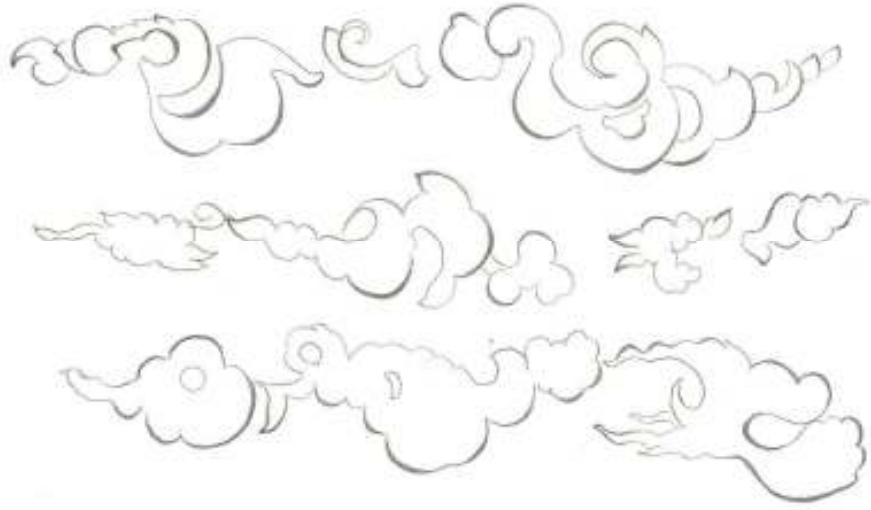
Sedir eteği, eflatun renk ipek iplik, sırma, sim, tırtıl ve kadife iplikler pullarla birlikte kullanılmıştır. Pesent. Verev pesent. Hasır örgü, civankaşı ve dolgulu sarma teknikleri uygulanmıştır. Yapılardan bazılarının kaynaklardan ve gravürlerden tanımlandığı kadarıyla, günümüzde varolmayan Beşiktaş Sarayı'na ait olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁸ Kompozisyonun alt kısmında küçük çiçek buketi halinde motiflerden bordür oluşmaktadır. Eteğin uç kısmında ise sırma püsküller eklenmiştir.

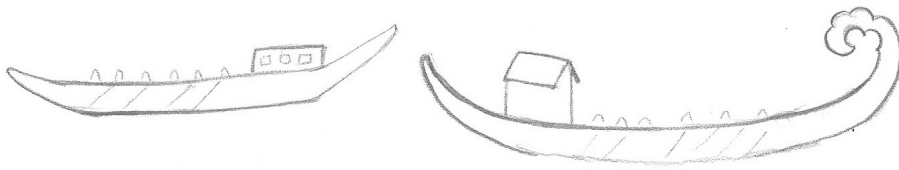
¹⁰⁸ Vefatını 200. Yılında Bir Reformcu şair ve Müzisyen, Sultan III. Selim Han, s. 229.

Çizim 8. Resim 47'den çizimler.

Çizim 9. Resim 49'daki bulut motifleri.

Çizim 10. Resim 47 ve 48'deki kayak motifleri.

Çizim 11. Resim 477-48-49'daki bordür motifi.

Resim 50.

Havlu - Envanter No: 31/1846

Malzemesi: Pamuklu havlu dokuma, sırma.

Boyutu: Eni, 70 cm, Boy, 130 cm.

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı Müzesi.

Dönemi: 19. yüzyıl

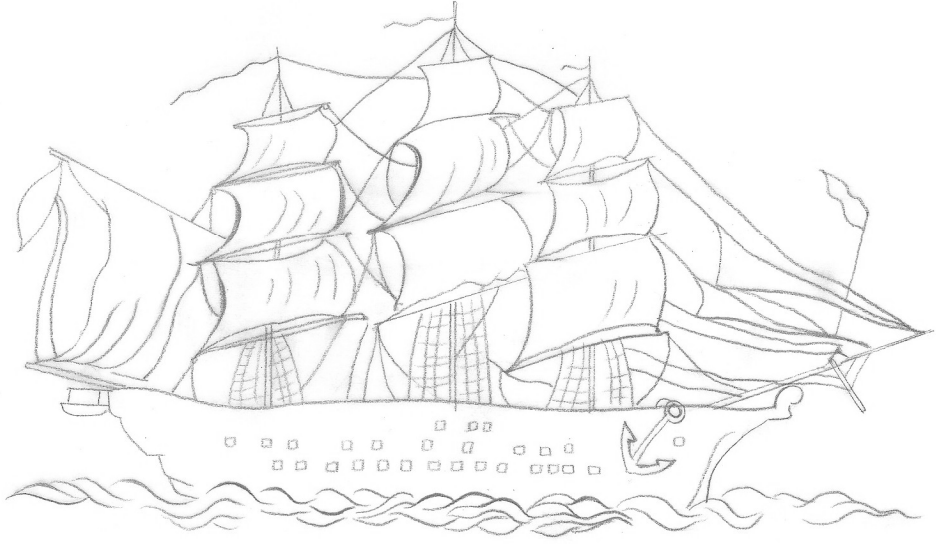
Tekniği: Sarma

Tanım:

Beyaz pamuklu havlu dokumanın düz dokuma olan her iki başna da dalgaların üzerinde yelkenli bir gemi resmedilmiştir. Üç direkli yelkenli büyük bir savaş gemisi olan bu ahşap tekne bir kalyondur. İşlemede sırma ile 19. yüzyıl saray işlemlerinde yoğun olarak karşılaştığımız sarma tekniği uygulanmıştır. Havlunun iki ucu çözümlü ipliklerinin dekoratif bir şekilde örülmesi ve aralarına sırma püsküller yerleştirilmesi ile sonlanmıştır. Bu boyuttaki havlular genellikle el yüz havlusunu olarak kullanılmak üzere tasarlanmıştır.¹⁰⁹

---

¹⁰⁹ A.g.k., s. 230.

Çizim 12. Resim 50'nin çizimi.

Resim 51.

İşleme Tablo - Envanter No: 31/1593

Malzemesi: İpek kumaş, ipek iplik.

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı Müzesi.

Dönemi: 19. yüzyıl

Tekniği: Sarma.

Tanım:

Panoda işleme ile resmedilen Hamidiye Etfal Hastanesi, Şehzade Abdürrahim Efendi'nin 5 Haziran 1899 günü başlayan suünnet düğünü ile açılmıştır. II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yıldönümü olan 31 Ağustos 1899'da, hastanenin başhekimi Kolağası İbrahim Beyin eşi tarafından ipek kumaş üzerine, ipek ipliklerle, sarma tekniğinde işlenmiş bu panoyu hediye etmiştir. Panoda merkez bina ile iki yanındaki pavyonların cepheden görünümü resmedilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan panonun altında, böyle bir hastane açtığı için Padişahı öven bir şiir bulunmaktadır.

Öyle bir dâr-ı tedavi ki kalır bî-kudret
Vüs'at-ı nef 'ini tasvirde i'câz lisân

[Öyle bir hastane ki yararının genişliğini]
[Tasvir etmekte dil aciz ve kudretsiz kalır]

Böyle eltâfını gördükçe şeh-i devrânın
Nasıl etmez anı takdis bütün halk-ı cihân

[Zamane Padişahının bu lütuflarını gördükçe]
[Bütün dünya halkı onu nasıl kutsamaz]

Tarz-ı tertibine üstad kusur eyleyemez
Gelse hep bir yere huzzâk-ı etibba-yı zamân
[Zamanın becerikli hekimleri bir araya gelse]
[Hastanenin tertibine kusur bulamaz]
Bir şifahâne mi kâşâne mi etmez tefrîk
Çeşm-i tetkik ana haricden olurken nigerân

[Dışarıdan bakanlar onun şifahane mi yoksa]
[Kâşâne mi olduğunu ayırt edemez]

Padişahım edecektir buradan şâd ü hazîn
Sana her bâr dualar fukara-yı sıbyân

[Padişahım, neşeli de olsa sıkıntılı da olsa]
[Fakir çocuklar buradan sana dualar edecektir]

Bu inayet ile sen âlemi ihyâ ettin
Yaşa ey dâver-i zî-şân-ı muallâ-unvân

[Bu lütufla sen âlemi ihya ettin]
[Yaşa ey şanlı yüce unvanlı Padişah]

Eylesün zât-ı hümâyûnunu tâ haşre kadar
Taht-ı ikbâlde mes'ûd Cenâb-ı Yezdân²³

[Eylesin Padişahı tâ kıyamete kadar]
[Bahtının tahtında mesut Cenâb-ı Hakk]¹¹⁰

Resim 52. Hamidiye Etfal Hastanesi cepheden görünümü.

¹¹⁰ Nuran YILDIRIM, *Hastane Tarihimize Bir Kutup Yıldızı Hamidiye Etfal Hastanesi*, s. 37.

Çizim 13. Resim 50'den detay.

Resim 51.

Hamam Havlusu - Envanter No: 31/1845

Malzemesi: Pamuklu havlu dokuma, ipek iplik, sim, sırma.

Boyutu: Eni, 82 cm, Boy, 192 cm.

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı Müzesi.

Dönemi: 19. yüzyıl

Tekniği: Sarma, pesent, balık sırtı ve muşabak.

Tanım:

Beyaz pamuklu havlu dokumanın düz dokuma olan iki başına mercan rengi ve yeşil başta olmak üzere çeşitli renklerde ipek iplik sim ve sırma kullanılarak pesent, sarma, balıksırtı ve muşabak tekniklerin uygulanmıştır.

Su kıyısında evlerden oluşan kompozisyonda salkım söğüt ağacı ve çeşitli ağaçların yanı sıra çok sayıda kuşlar bulunmaktadır. Ve kompozisyon bir birini tekrar ederek havlunun eni boyunca devam etmektedir. Havlunun her iki tarafında işlenmiş olan bu kompozisyon, dal, yaprak ve çiçeklerden oluşan ince bir bordürle tamamlanmıştır.

Çizim 14. Resim 51'in çizimi.

SONUÇ

Osmanlı’ da Batı etkisinin 19. yüzyıla doğru giderek artmasının da etkisiyle Türk işleme sanatının daha gerçekçi üslupta resimsel niteikte eserler oluşturulduğu yapılan araştırma sonucu gözlenmiştir. İşleme sanatında, 17. yüzyıldan itibaren resime doğru adımlar atıldığı fark edilmektedir.

18. yüzyılda kimyasal boyaların iplik boyamasında kullanılmasıyla işlemlerde daha fazla renk değerleri kullanılmaya başlanmış ve farklı renk değerleriyle ışık gölgeler oluşturulmaya çalışılarak daha hacimli resim sanatına yaklaşan tasarımlar görülmektedir.

19. yüzyılda fotoğraf makinalarının kullanılmasının da etkisiyle perspektifiyle ışığı gölgesiyle gerçekçi anlayışta resimsel işlemler yapıldığı gözlenmiştir.

Soyut kavramsal anlayıştan gerçekçi anlayışa bir çok üsluda yorumlanmış Türk işleme sanatı eserlerinin, bu zengin kültür ve sanat birikiminin günümüz çağdaş sanatı içerisinde de devam etmesine katkıda bulunmak amaçlı eserler oluşturulmaya çalışılmıştır. Bundan önce yapılmış bu anlamdaki çalışmalarla birlikte bu çalışmanın daana amacı çağdaş Türk sanatı içerisinde geleneksel sanatlarımızı yaşatmak olmuştur. Hazırlanan çalışmanın bu amaca hizmet ettiğini ümit etmekteyim.

EKLER

19. y.y. resimsel eğilimli İstanbul işlemlerinin modernize edilerek uygulanmasına dair tasarı ve öneriler.

Eser 1. Erkek

Boyut: 47x60cm.

Malzeme: Keçe, pamuk kumaş, örme kordon, çamaşır ipeği, dikiş ipliği, misina, çay suyu, kireç.

Teknik: Aplike, kordon tutturma, Çin iğnesi.

Eser 2. İstanbul

Boyut: 45x74cm.

Malzeme: Keçe, Ödemiş ipeği kumaş, çamaşır ipeği muline iplik, çay suyu ve suluboya.

Teknik: Aplike, İğneardı, mürver, muşabak, düz pesent, verrev pesent, hasır iğne, düz hesap işi, verrev hesap işi, antika.

Eser 3. Batış

Boyut: 34x64cm.

Malzeme: Ödemiş ipeği, Bursa İpeği kumaş, sırma ve muline iplik, çay suyu.

Teknik: Aplike, kordon tutturma, Çin iğnesi, sarma.

Eser 4. Elveda

Boyut: 48x65cm.

Malzeme:Pamuk kumaş, kanava bezi, çamaşır ipeği, nakış ipliği, sulu boya kireç, çay suyu.

Teknik: Kanaviçe, Çin iğnesi, iğne ardı.

Eser 5. Düğün Cenaze

Boyut: 55x83cm.

Malzeme: Pamuk kumaş, keten kumaş, çamaşır ipeği, muline, pamuk iplik, sırma, boncuk, çay suyu, kire., akrilik yaldız.

Teknik: Türk işi, boncuk işi, iğne ardı, kesme ajur, antika, iğne oyası.

Eser 6. Genç

Boyut: 42x55cm.

Malzeme: Polyester kumaş, pamuk kumaş, pamuk iplik, sulu boya, çay suyu.

Teknik: Aplike, sarma. İğneardı, dantel.

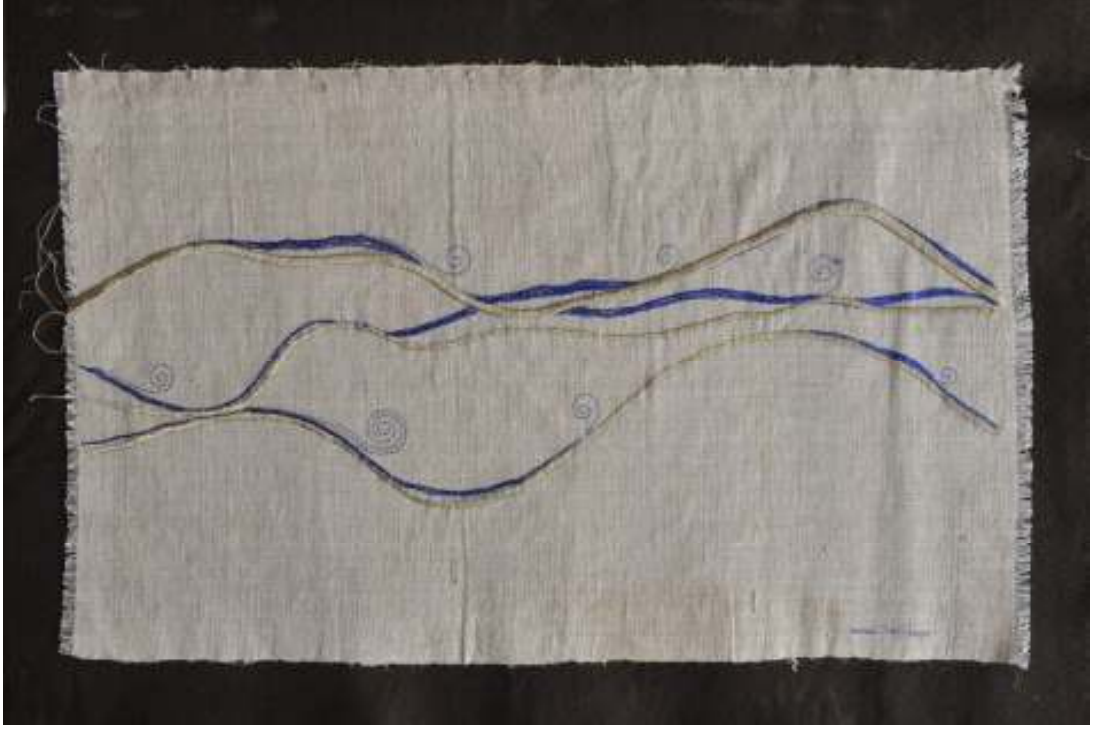

Eser 7. Kişi

Boyut: 55.5x70.5cm.

Malzeme: Pamuk kumaş, polyester kumaş, pamuk iplik, muline iplik, kireç, çay suyu.

Teknik: Aplike, iğneardı, dantel.

Eser 8. Boğaz

Boyut: 47x70cm.

Malzeme: El dokuması Kars keteni, keçe, çamaşır ipeği, sırma, mukavva. Teknik: Aplike, Dival işi, sarma, suzeni, iğneardı.

KAYNAKLAR

ALTAY, Fikret (1976), **Kaftanlar**, Yapı Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetleri, İstanbul.

AND Metin, “I.Elizabet’in Tekstil Casusluğu”, **Art Dekor**, İstanbul.

APAK, M - ONAT F. – ÖZTÜRK F., **Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

ARIK, Rüçhan (1976), **Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Sanat Dizisi 24, Ankara.

ARSEVEN, Celal Esad (1965), **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt 2, 3. Basım, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ASLANAPA, Oktay (2005), **Türk Sanatı**, 7. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

BARIŞKAN, Aysel (1976), **Kültür ve Sanat**, S. 4., Kültür Bakanlığı, İstanbul.

BARIŞTA, H. Örcün(1994), **İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt 4, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul.

BARIŞTA, H. Örcün (1994), **İstanbul Ansiklopedisi**, C.6 , Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı.

BARIŞTA, H.Örcün (1999), **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

BARIŞTA, H.Örcün (1994), **Thema Larousee Milliyet**, C.6.

- BARIŞTA, H. Örcün (1995), **Türk İşleme Sanatı Tarihi**, 2. Baskı, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara.
- BERKER, Nurhayat (1981), **İşlemeler**, Yapı ve Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetlerinden, İstanbul.
- BERKER Nurhayat, **Türk İşlemeleri Yapı Kredi Koleksiyonları**, İstanbul.
- BEŞOĞLU, İnci, **Türk Motifleri ve İşlemeleri**, Gonca Yayınevi.
- CELAL, Melek (1939), **Türk İşlemeleri**, Kenan Matbaası, İstanbul.
- David Black & Olive Loveless (1978), **Otoman Domestic Embroidery**, London.
- DELİBAŞ, Selma, **Geleneksel Türk Sanatları**, T.C. Kültür Bakanlığı.
- DELİBAŞ, Selma (2000), **Topkapı Sarayı**, Ak Bank Kültür ve Sanat Müdürlüğü, İstanbul.
- DEMİRLİ, Ayça Özer (2006), **Sandıklarda Saklı Saray Yaşamı**, (Sergi kataloğu), TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- GİRGÖK L. (1997), **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Cilt 2, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- GÖNÜL, Macide (1973), **Türk El İşleri Sanatı (XVI- XIX Yüzyıl)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 129, I. Baskı, Ankara.
- İPŞİROĞLU, Mazhar Şevket (2005). **İslamda Resim Yasağı ve Sonuçları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- KORKUSUZ, Süheyla (1960), **Nakış**, 1. Basım, Milli Eğiti Basımevi, İstanbul.

KRODY Sumru Belger, **Flowers Of Silk & Gold**.

ONUK, Taciser (2005), **Osmanlı Çadır Sanatı** (XVII-XIX. Yüzyıl), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

ÖZBEL, Kenan (1950), **Eski El İşlemeleri, Kılavuz Kitaplar XII**, El Sanatları Serisi:4, Ulus Basımevi, Ankara.

ÖZCAN Fatma (1994), **Türk Nakışları Öğretim Yaprakları**, Önder Matbaası, Ankara.

RENDA, Günsel (1979), ‘Padişah portreleri’, **Sanat dünyamız**. Yapı ve Kredi Bankası.

Roderick Taylor, **Ottoman Embroidery**.

SAİN, Bilge (1995), **Türk İşi**, G.Ü.Mesleki Eğitim Fakültesi Yayın No:2 Ankara.

SÖZEN, Metin– Şemsi Güner (1998), **Geleneksel Türk El Sanatları**, Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık, İstanbul.

TEZCAN, Hülya (2004), “Topkapı Sarayının Çatmaları”, **Antik Dekor**, Aralık S.85.

TEZCAN, Hülya (2001), “ Simkeşler Sırmakeşler ”, **Art Dekor**, İstanbul, S.64.

UĞURLU, Aydın, **Geleneksel Eldokumalarında Görsel Değerlerin Kullanımı ve Oluşum Biçimlerinin İrdelenmesi**, Yayınlanmamış tez, İstanbul.

UĞURLU, Aydın (1987), “Osmanlı Yönetiminde Anadolu'da Dokuma Sanatı”, **İlgi**, İstanbul, Sonbahar S. 51.

UĞURLU, Aydın (1988), "Osmanlı Dönemi Dokuma Ürünlerinde Çeşit Zenginliği", **İlgi**, İstanbul, Kış S. 52.

UĞURLU, Aydın (1990), "Kebe, Aba, Şayak Dokumaları" **İlgi**, İstanbul, İlbahar S. 61.

Ulla Ther, **Türk İşlemeleri**.

(2008), **Vefatını 200. Yılında Bir Reformcu Şair ve Müzisyen, Sultan III. Selim Han** (Sergi Kataloğu), Kültür Bakanlığı, İstanbul.

(2007), Elde Türk İşi, MEGEP, Ankara.

(2008), Hesap İşi, MEGEP, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

İsmail YERLİKAYA

08.01.1984 yılında Bursa'da doğmuştur.

İlköğretim ve ortaöğretim öğrenimini Bursa'da tamamlamıştır.

- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı Yüksek Lisans . (2011)

-Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Pedagojik Formasyon Programı (2011)

-Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı'ndan fakülte birinciliği derecesiyle mezun olmuştur. (2005)

Lisans bitirme çalışması; Ressam Van Mour'un İstanbul Konulu Tablolarında Resmedilen Türk Kumaş Desenleri.

-2005 yılından 2010 yılına kadar, Elvin Tekstil'de dokuma kumaş ve desen tasarımcısı olarak hizmet vermiştir. (Bursa)

-2004 - 2005 yılları arasında öğrenim hayatı ile birlikte kumaş desen tasarımlarıyla Graphic Color'a (İstanbul) hizmet vermiştir.

Adres: Sırameşeler Alemdar mah. Konukçu sok. No: 25 kat: 3

Osmangazi - BURSA

Cep Tel: 0539 663 50 78

Ev Tel : 0224 233 33 09

e-mail: 9musalar@mynet.com